

MUSIKHÖGSKOLAN I MALMÖ

Lunds universitet

EXAMENSARBETE

Höstterminen 2007

Läroarbete i musik

Mikael Grafström

Kulturskolan – en skola för alla?

En studie om kulturskolans tillgänglighet
med fokus på avgiftsfrihet

Handledare: Eva Saether

Abstract

The municipal school of arts and music – a school for everyone?

A study of the accessibility of “Kulturskolor”, focusing on the absence of fees

The aim of this thesis is to increase the understanding of a complex of problems concerning broadened recruitment of students and teachers in “Kulturskolor”. I have chosen to focus on three schools of performing arts offering programs free of charge to ascertain how they work with broadened recruitment and to see what effects they have achieved by having no fees.

I have examined these schools through a qualitative study where I have interviewed the principals and teachers from each school. The interviews have been analysed several times and on different levels, according to the method Concentration of meaning.

The results show that the absence of fees increases the possibility for children coming from families with low socioeconomic status to attend the activities of the school. Furthermore, the results also prove that the absence of fees provides increased pedagogic freedom for the schools, which contributes to broader activity, a larger diversity of pupils, and a more effective use of material and economic resources. The study also shows that schools of performing arts run by local authorities imply a discourse that encourages a certain type of tradition of education. If someone does not know the structure of this discourse or if you are not able to fulfil its demands, the chances are very small that this person will contact the school.

Keywords: diversity, recruitment, municipal school of arts and music, kulturskolor, freedom of charge

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att öka förståelsen för problematiken kring breddad rekrytering av personal och elever i musik- och kulturskolan. Jag har valt att studera tre avgiftsfria kulturskolor för att utröna hur de arbetar med breddad rekrytering och se vilka effekter de har uppnått genom att inte ha avgifter.

Jag har gjort en kvalitativ studie, där jag intervjuat lärare och rektorer från varje kulturskola. Med hjälp av metoden Meningskoncentrering har intervjuerna analyserats flera gånger och på olika nivåer.

Resultaten visar att avgiftsfriheten underlättar för barn kommande från familjer med låg socioekonomisk status att delta i verksamheten. Dessutom ger resultaten belägg för att avgiftsfriheten innebär en avsevärt utökad pedagogisk frihet, vilket har lett till en bredare verksamhet, en större mångfald av elever och ett mer effektivt utnyttjande av materiella och ekonomiska resurser. Studien indikerar även att kulturskolan i sig själv formulerar en diskurs som uppmuntrar en viss typ av bildningstradition. Detta innebär att om någon inte besitter denna tradition eller har förutsättningar att uppfylla dess krav, så är risken stor att denna person inte kommer att söka sig till kulturskolan. Detta skulle i så fall innebära att kulturskolan inte är lika tillgänglig för alla, eftersom endast en del av alla barn och ungdomar i Sverige idag besitter denna typ av bildningstradition.

Sökord: Avgiftsfrihet, kulturskola, musikskola, mångfald, rekrytering, mångkultur.

Innehållsförteckning

INLEDNING	6
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
Syftets bakgrund.....	7
Syfte.....	7
Frågeställningar	8
Avgränsning	8
TEORETISKT PERSPEKTIV	9
Begrepp	9
Mångfald.....	9
Identitet	10
Kultur	11
Mångkultur.....	12
Vem är ”invandrare” och vem är ”svensk”?	13
Tidigare arbeten	13
Snedrekrytering.....	13
Eldsjälens betydelse	14
Förbjuds barn att ta del av undervisning?	14
Samverkan mellan kulturskolan och barn- och ungdomsskolan	15
Normalisering av det mångkulturella.....	16
Bildningstraditioner	16
En direkt personlig kontakt.....	17
Teorier	17
Reproduktion	17
Mötet och erkännande.....	18
METOD	20
Intervjuer	20
Enkätundersökning	22
Faktasökning	22
RESULTAT	23
Intervjuer	23
Luleå	23
Örnsköldsvik.....	27
En unik organisation	31
Sundsvall.....	38
Enkätundersökning	42
DISKUSSION	43
Styrdokument	43
Avgiftsfrihet	44
Representation av samhällets sociala och kulturella mångfald	45
Reflektioner kring breddad rekrytering	46
Strategier för att nå ut	47

Reproduktion	49
Pedagogiska konsekvenser	50
Metod, intervjuer	51
Enkätundersökning	51
SLUTSATSER OCH VIDARE FORSKNING.....	52
REFERENSER	54
Böcker	54
Avhandlingar och uppsatser	55
Rapporter	55
Artiklar	55
Statistik	56
Styrdokument och övrigt	56
BILAGOR	57

Förord

Tack till alla informanter för att ni varit så tillmötesgående. Tack till alla ni runt om i Sverige som på olika sätt bistått mig med material och dokument. Tack till Håkan Sandh och Ylva Hofvander Trulsson för att ni gav feed-back på mina förslag till undersökningsupplägg. Tack till den alltid så trevliga personalen i biblioteket på Musikhögskolan i Malmö. Tack till min handledare Eva Saether.

Mikael Grafström, 2008-02-13

INLEDNING

När jag gjort mina praktikperioder på kulturskolor runtom i Sverige, så har jag slagits av hur svenska och ”medelklassaktiga” eleverna har varit. Då jag vet att samhället är så mycket mer blandat än vad jag upplevt det vid dessa tillfällen, så har jag blivit upprörd och tänkt – ”jag vill inte bara vara en gitarrpedagog för en liten välsituerad klick i samhället, då gör jag hellre något annat”. Den irritation som dessa upplevelser väckte, gjorde att jag började intressera mig för om det verkligen kunde vara så på alla kulturskolor i Sverige, att man endast drar till sig en viss grupp människor och om man i så fall skulle kunna göra någonting åt den snedrekryteringen. Jag har till exempel själv erfarenhet av att arbeta med barn från andra kulturer än den svenska och jag har alltid upplevt detta som i huvudsak mycket positivt. Jag har sett att jag har fått betyda någonting för dessa barn på olika sätt. Jag har även alltid drivits av ett rättvisepatos, och detta har fått mig att ”se rött” när jag har insett att det är svårare för vissa grupper att ta del av och delta i kulturlivet i vårt samhälle idag. Min grundsyn är att de olika estetiska uttryckssätten bidrar till människans välbefinnande, utveckling och förmåga att kommunicera och att det är något som varje individ har rätt till. Därför har jag valt att beröra dessa områden i mitt examensarbete.

Jag började detta forskningsarbete i den naiva tron att det finns en universal lösning som kan göra så att alla orättvisor elimineras och alla barn och ungdomar får lika möjligheter att delta i kulturskolans verksamhet, men under arbetets gång har jag insett att området är mycket mer komplext än så. Det jag vill uppnå med denna uppsats är att öka förståelsen av problematiken kring breddad rekrytering av elever och personal i kulturskolan. Jag hoppas på så sätt bidra till att ge verktyg till hur den ska kunna nå fler målgrupper, främst barn och ungdomar.

Jag tilltalas av den demokratiska tanken att alla ska ha rätt till de estetiska uttryckssätten, till att musicera, dansa, göra teater och drama, måla, ja, listan kan göras oändlig. När jag tittar på styrdokument för olika offentliga kulturella verksamheter, eller i FN:s konvention om barnets rättigheter så ser jag att denna tanke är något som ofta tas upp. Så långt allting bra. Om vi sedan ställer oss frågan; ser det verkligen ut så som styrdokumentet menar att förhållanden ska vara? Kommer konsert- och teaterverksamhet alla till del? Får alla barn och ungdomar chans att måla, spela ett instrument eller vara med i en dansensemble? Jag har haft en känsla av att så inte alltid är fallet.

Detta fick mig att börja forska i om andra hade samma uppfattning, och jag kunde se när jag ringde runt och läste relevant forskning att det ofta ses som ett problem idag, detta att man på kulturskolan inte representerar den mångfald av människor som finns i samhället. Med tanke på att alla typer av människor i Sverige betalar skatt och på så sätt bidrar till samhället, så borde det också vara mer än rimligt att alla människor i samma utsträckning får ta del av det som samhället erbjuder.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftets bakgrund

För att komma fram till en problemfråga så började jag söka upp relevant forskning, litteratur och artiklar som berörde nyckelorden mångfald, mångkultur, musikskola, kulturskola och skola. Jag hade från första början intresserat mig för en speciell grupp som jag upplever inte är särskilt väl representerad i kulturskolan; barn och ungdomar med utländsk härkomst. Researcharbetet fick mig att inse att området var tvunget att begränsas, då det var så stort och komplext. För att komma närmre en avgränsning gjorde jag en sammanställning (bil. 1) av vad forskare, pedagoger och projektledare kommit fram till när det gäller frågan; *vilka faktorer kan tänkas påverka förutsättningarna för barn och ungdomar med utländsk härkomst att delta i kulturskolans verksamhet?*

Det var då ett område dök upp som ett möjligt problemområde – avgiftsfrihet i kulturskolan. I vilken utsträckning skulle en avgiftsfrihet påverka deltagandet? Detta såg jag som en intressant frågeställning. Jag började skissa på ett lämpligt undersökningsupplägg och skickade ut detta på ”remiss” till min handledare och två andra människor som forskat och gjort undersökningar på samma område. I detta upplägg var tanken att jämföra en avgiftsbelagd kulturskola med en avgiftsbefriad, utförd som en kvantitativ undersökning underbyggd med intervjuer. Jag skulle välja ut 100 barn med utländsk härkomst från varje kommun och se i hur stor utsträckning de deltar i kulturskolans verksamhet, för att sedan jämföra det med 100 svenska barn i samma socioekonomiska ”klass”. Intervjuer skulle göras med föräldrar till barn med utländsk härkomst som deltar och föräldrar vars barn inte deltar i kulturskolans verksamhet. Jag fick emellertid frågå detta upplägg, då tidsramen jag hade till mitt förfogande inte skulle räcka till. Ytterligare avgränsningar gjordes. Jag kom med två nya förslag till upplägg. Antingen fanns möjligheten att intervjua föräldrar och barn med utländsk härkomst om kulturskolan och musicerande (bara det ett stort område), eller så kunde jag undersöka kulturskolor som är avgiftsbefriade och se vad som ligger bakom ett sådant beslut och om det gett några effekter. Det andra alternativet blev så grunden för mitt slutgiltiga upplägg.

Syfte

I denna uppsats har jag valt att intervjua kulturskolechefer från kulturskolorna i Luleå, Örnsköldsvik och Sundsvall. Dessa tre kommuner är tre av de, i dagsläget, fyra kommuner i landet som har till största delen avgiftsfri verksamhet. Sedan har jag kompletterat med intervjuer av fem pedagoger som på olika sätt står i, eller är i kontakt med kulturskolans verksamhet i Örnsköldsvik. Dessutom har jag undersökt hur många barn av utländsk härkomst det är som deltar i kulturskolans verksamhet i Örnsköldsvik och jämfört det med hur många barn av utländsk härkomst som totalt finns i kommunen. Hur jag gjort dessa undersökningar återkommer jag till i metodkapitlet. Jag har lagt tyngdpunkten på Örnsköldsviks kommun med dess kulturskola eftersom jag sedan tidigare visste att de har en, i mina ögon, mycket intressant organisation. Detta återkommer jag till och förklarar i resultatkapitlet.

Syftet med denna uppsats är att med kulturskolan i Luleå, Örnsköldsvik och Sundsvall som utgångspunkt, med fokus på avgiftsfrihet, undersöka resonemang och tankegångar kring

breddad rekrytering i kulturskolan. Begreppet breddad rekrytering inbegriper här elever och personal på kulturskolan, ur ett könsmässigt, socioekonomiskt och etniskt perspektiv. Dessutom vill jag också konkret ta reda på om Kulturskolecentrum i Örnsköldsvik speglar kommunens etniska mångfald.

Frågeställningar

Problemområdet har för mig till slut avgränsats till fyra frågor:

1. Vilka resonemang och ideologier ligger bakom ett beslut om avgiftsfrihet och vilka effekter har det lett till?
2. I vilken utsträckning speglar kulturskolan i Luleå, Örnsköldsvik och Sundsvall den sociala och kulturella mångfald som finns i samhället idag?
3. I hur stor grad har man reflekterat kring breddad rekrytering i kulturskolan?
4. På vilka sätt kan man göra kulturskolans verksamhet mer tillgänglig för nya målgrupper och skapa en större mångfald i personalstyrkan?

Jag är medveten om att dessa frågor var och en kan utgöra stora forskningsområden, men de har inte desto mindre hjälpt mig att analysera och se röda trådar i det intervju-material jag haft föreliggande.

Avgränsning

Det har blivit nödvändigt med avgränsningar för att ha en rimlig möjlighet att slutföra uppsatsen inom utsatt tid. Det har även upplevts som viktigt att avgränsa på grund av att problemområdet annars löpt risk att bli för stort och ogreppbart. Jag vill därför poängtera:

- Att jag inte gjort jämförelser med någon avgiftsbelagd skola för att se om jag på så sätt kunde upptäcka några effekter av att ha, respektive inte ha avgifter.
- Att jag inte talat med barn eller föräldrar med utländsk härkomst, vilket troligtvis skulle ha gett mer kunskap om hur olika människor resonerar kring musik, avgifter, barn och lärande.
- Att jag inte tagit reda på mer än en del grundfakta om varje kommun.
- Att jag inte intervjuat den, enligt SMoK (Sveriges Musik och Kulturskoleråd), återstående avgiftsfria musikskolan i landet – Arvidsjaur's musikskola (2006).
- Jag har heller inte intervjuat politiker för att få reda på bakgrunden till de politiska besluten om avgiftsfrihet, vilket skulle ha kunnat kompletterat min bild av problemområdet.

TEORETISKT PERSPEKTIV

Jag delar in detta kapitel i tre huvuddelar. Den första berör begrepp jag använder i denna uppsats, vilka jag vill försöka definiera. Den andra delen behandlar forskning, rapporter och undersökningar som tidigare gjorts och som berör mitt område och mina resultat. Den tredje delen tar upp relevant teoribildning som jag ämnar använda som utgångspunkt för resultattolkning, analys och diskussion.

Begrepp

Jag har valt att ta med en del begrepp jag använder i uppsatsen som berör mitt problemområde. Dessa begrepp har i samhället kommit att få olika betydelser och jag vill därför försöka bringa lite klarhet över dem.

Mångfald

I och med att vi lever i ett samhälle med ökad globalisering, ökat informationsflöde och ökad tillgänglighet så har också medvetenheten ökat om att det pågår ett ständigt flöde av föremål, stilar, åsikter, ideologier, uttryckssätt mellan människor. Begreppet kulturell mångfald har ända sedan 1970-talet varit centralt i svensk politik och kulturdebatt (Lundberg, Malm & Ronström, 2000), men det var först 1996 som mångfaldsperspektivet tydliggjordes i målen för den statliga kulturpolitiken (Pripp, Plisch & Printz Werner, 2005), något som givit gensvar i hur de flesta offentliga statligt finansierade institutionerna idag ser på mångfald. I en studie gjord i Malmö, kallad "Mångfald i Malmös kulturliv" (Malmö kommun, 2007) så har man bland annat försökt mäta hur olika kulturaktörer lyckas arbeta med den sociala och kulturella mångfalden i staden. Här visar intervjuer att uppfattningen om vad mångfald är kan variera stort. Därför kan det vara konstruktivt att ta upp hur man kan välja att se på begreppet.

Man kan se på mångfald som en mosaik (Lundberg, Malm & Ronström, 2000). I denna mosaik tillåts, ja, till och med uppmuntras olika kulturer och uttryckssätt att leva och verka sida vid sida. Däremot är det inte önskvärt att beblandning sker mellan de olika delarna – man eftersträvar särart och unikhet genom att vara annorlunda. Viktigt blir att bevara gränserna för sitt " eget " uttryckssätt eftersom man tror att den egna gruppens fortlevnad på så sätt garanteras. I ett samhälle där mångfalden ses som en mosaik, betonas olikheterna och tydliggörs gränserna. Ett annat sätt att se på mångfald är att se på samhället som en botanisk trädgård (ibid.) med en mängd olika växter, träd och blommor. Även här råder olikhet mellan de olika växterna i trädgården, men det är inte lika markerade gränser mellan dem. Här tillåts alla uttryckssätt komma fram, även "hybridformer" i ett tillstånd av likvärdighet och artrikedom. Begreppet hybrid förutsätter i sig förekomsten av vissa arter och växter som det ursprungliga och "rena" (Brömssen von, 2006). Mångfald i betydelsen botanisk trädgård innebär dock ingen sådan värderande åtskillnad mellan olika arter.

Vilken mångfald ska kulturskolan spegla? Ska den spegla etnicitet, kultur, språk, religion? Ska den spegla mängden av olika konstarter och sätten att uttrycka dem på? Ska den spegla kön, sexuell läggning, klass? Man kan se på mångfalden både ur ett socialt och ur ett kulturellt perspektiv.

Det kulturella perspektivet har sin grund i en liberal tanketradition där en likvärdighetsideologi som fokuserar individens frihet råder (Lundberg, Malm & Ronström, 2000). I denna ideologi besitter alla *individer* lika värde, med den liberala retoriken att rättvisa uppnås genom att alla får samma möjligheter och behandlas på samma sätt. Den kulturella mångfalden utgör här alltså den artrikedom som tidigare beskrevs. På senare tid har dock detta begrepp alltmer kommit att tolkas ur ett etniskt perspektiv, att kulturell mångfald handlar om människor med olika ursprung. Denna mer socialantropologiska tolkning kan även sägas stå för en särartsideologi, där *grupper* eller kulturers olikhet uppmuntras, vilket gör att rättvisa och likvärdighet uppnås genom att man behandlas olika. Denna ideologi är tätt sammanlänkad med den ovan beskrivna mosaiktanken (ibid.). Ronström (2004) menar att det är angeläget att vidga mångfaldsbegreppet – att ”mångfaldiga mångfalden” (s. 150). Detta innebär att arbeta med begrepp som utgår mer från mångfald som en dynamisk process där ingenting kan sättas i bestämda fack. För ofta har, till exempel kulturell mångfald kommit att innefatta endast invandrare.

Jag har, med utgångspunkt i Pripps, Plischs, och Printz Werners (2005) tankegångar valt att beskriva kulturell mångfald som en mångfald av stilar, konstformer, uttryck och genrer. Detta innebär en bred tolkning med flera parallella förhållningssätt där man försöker undvika slentrianmässiga kategoriseringar. Författarna beskriver:

Parallella förhållningssätt kan innebära

- att estetiska uttrycksformer kan ses som frikopplade från utövarnas ursprung – det vill säga inte kopplas samman med ett antropologiskt präglat kulturbegrepp
- att utövare kan representera olika grupper och traditioner om de så önskar
- att man betonar pluralism, med flerfaldiga och alternativa uttryck för grupper och för det nationella
- att man tolkar och behandlar kulturella uttryck som blandformer (kreolisering, hybrider) skapade i en unik samtida lokal kontext, ofta utifrån globala influenser (s. 29)

Social mångfald omfattar de bredare sociala kategorierna, som klass, kön, sexuell läggning, ålder, ursprung/ethnicitet (Pripp, Plisch & Printz Werner, 2005). Här är det viktigt att vara medveten om att etnicitet är ett normativt begrepp som beskriver grupperns särskillnad. Det kategoriserar och fungerar som markörer för grupper vilka synliggörs medan den stora majoritetskulturen, till exempel den ”svenska” kulturen eller den västerländske vite mannens kultur osynliggörs och blir normen. Detta har ofta skapat problem när man arbetat med integration och jämlikhetsfrågor. Fokus har ofta legat på minoritetsgrupperna vilket har skapat den förenklade uppfattningen att det är hos dem problemen föreligger, att det är de som behöver förändras (Brömssen von, 2006).

Identitet

Begreppet identitet står i allmänna sammanhang ofta för något konstant och oföränderligt. En fast kärna som blivit till genom kulturell socialisation. I postmodern teoribildning har dock denna definition upplevts som begränsande, vilket har gjort att man övergått till att se identitet som något mer föränderligt och dynamiskt (Saether, 2006). Kerstin von Brömssen (2006) beskriver identiteten som mångfaldig, splittrad och motsägelsefull. Hon vill se identiteten som multipel, i konstant blivande genom interaktiva och reflexiva processer. Identiteten är mer en upplevelse av att vara annorlunda än den Andre, än en uppfattning om likhet. Det är de yttre gränserna som skapar likheten. Att identiteten alltid bildas i en kontext innebär inte att individen själv är passiv. Den gör egna val, ej utifrån en fast kärna, men utifrån de beteendemönster och diskurser som finns och uppmuntras i omgivningen. Det pågår en

ständig kamp om identiteter och detta, hävdar Brömssen, gör att aspekter om makt kommer upp. Vem har möjlighet och tillgång till vad, sett utifrån den kontext en individ lever och verkar (ibid.)?

I den mångkulturella lärandemiljön med sin stora mångfald av olikheter pågår ständiga möten och kamper, individer och grupper emellan. Detta resulterar i mångfacetterade bildanden av identiteter, med många skenbara sprickor (Brömssen von, 2006). Det är då viktigt att se denna process som ett normaltillstånd och uppmuntra nedbrytningen av traditionellt bipolärt tänkande (till exempel svensk-Invandrare, kristen-muslim). Begreppet hybriditet har i postkoloniala teorier kommit att stå för en sådan uppfattning, där konstruktionen av identiteter sker i "förhandling och översättning mellan olikheter" (s. 63) och motsägelser och splittringar inte ses som något "orent" (s. 63). Kritiker hävdar dock att begreppet står fast i en diskurs som förutsätter ett ursprungligt rent tillstånd, vilket gör att det "nya" automatiskt bedöms i förhållande till det ursprungliga (ibid.).

Von Brömssen anser vidare att läraren i ett mångkulturellt klassrum i hög grad behöver reflektera över hur man ser på och talar om elevers identitet eftersom "användningen av språk, termer och begrepp sätter igång tankeprocesser, emotioner, fantasier och idéer, vilket innebär att hur vi uttrycker oss och hur andra bemöter oss i sitt tal, konstruerar i varje ögonblick vår värld" (2006, s. 65). Detta gör att lärarens förhållningssätt till identitetsskapande och språket spelar mycket stor roll i dialogen med eleven. Den som har makten över språket styr även sättet att se, tänka och förstå världen, vilket gör att pedagogen har ett stort ansvar i det språkliga bemötandet av sina elever.

Den kulturella identiteten är ett begrepp som sprungit ur forskningsgrenen Kulturella studier, vilken är en kombination av antropologi och sociologi (Thorsén, 2001). Begreppet har kommit att stå för hur individer ser på sig själva i relation till sin omgivning. Man söker inte beskriva kulturer, men mer försöka förstå och tolka dem, genom att se på tänkande, idémönster, socialisering och världsbilder. Thorsén menar att den kulturella identiteten har många dimensioner, att man som person betraktar sig själv utifrån olika synvinklar. Man kan se sig som svensk, muslim, kvinna och gammal. Dessa parametrar skapas alltså i en kontext och utgör en grund för hur man definierar sig själv.

Kultur

Kultur är ett mycket svårdefinierat begrepp som används på olika sätt i många sammanhang. När nu ett stort antal kommunala musikskolor från och med 1990-talet omvandlats till kulturskolor kan det vara intressant att fråga sig vad dessa lägger in i begreppet kultur. Enligt Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMoK) kan en skola kallas kulturskola om man arbetar med minst tre konstyttringar i en skola. Kulturen ses här alltså som en estetisk yttring. Finns belägg för andra synsätt inom kulturskolan?

Stig-Magnus Thorsén skiljer på det estetiska kulturbegreppet och det antropologiska kulturbegreppet (Thorsén, 2001). Det estetiska kulturbegreppet står för de konstnärliga uttrycksätten. Sedan 1800-talet har betydelsen även innefattat kultur som någonting eftersträvansvärt och avskilt, en högre kultur som kan skiljas från sämre kultur. Denna värderande syn har lagt grunden för en uppfattning av begreppet kultur som något förfinat. "Det är inte kultiverat att bete sig på detta sätt", kan man få höra eller läsa ibland. Detta kan göra att marginaliserade grupper inte upplever sig ha något att göra med de som sysslar med finkultur, vilket innebär att denna smalare innebörd av begreppet kultur exkluderar

människor. Camilla Sarner (2003) visar i sin självvärdering av projektet IDM (Internationell Dans & Musikskola) i Göteborg hur många (men inte alla) av familjerna med utländsk härkomst ur de lägre socioekonomiska skikten anser att musik och dans är något för en högre klass än de själva. Det som kan vara relevant att reflektera över är huruvida en sådan kultursyn där den värderande betydelsen av kultur är central påverkar verksamheten i kulturskolan. Vilken kultur ska barnen och ungdomarna ha rätt till? Vem bestämmer vilken kultur som är den eftersträvansvärda?

Det antropologiska kulturbegreppet omfattar ”all mänsklig odling alltifrån jordbruk till artificiell intelligens (Thorsén, 2001, s. 2), det vill säga, är motsatsen till det naturen frambringar. I den antropologiska kultursynen är konstnärliga yttringar en del av *hela* människans aktiviteter. Yttringarna befinner sig hela tiden i en kontext och det intressanta är att studera förhållandet mellan kontext och yttring. Denna vidgade syn på kulturbegreppet har lett till att man inom musikpedagogiken erkänt betydelsen av musik för hela människan, även som social varelse. Detta möjliggör en ideologisk hållning där musiken får ett bredare samhällsligt mål än att endast verka för de estetiska uttryckssättens förfinande. Torgil Persson visar i sin avhandling ”*Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal*” att dessa båda mål stått i fokus redan från de gamla musikskolornas bildande vid mitten av 1900-talet (Persson, 2001). Samtidigt menar Sarner att kulturskolan idag befinner sig i en process mot ett förhållande där de gamla värderande aspekterna av de estetiska målen fått stå lite åt sidan till förmån för det demokratiskt grundade målet att nå alla barn och ungdomar. Dessa kan på så sätt få en likvärdig möjlighet till personlig utveckling genom de estetiska uttryckssätten (Sarner, 2003).

Mångkultur

Mångkultur är ett begrepp som i folkmun och offentlig debatt ofta kommit att stå för ett förhållande där människor från olika kulturer och folk möts. Vi får dock inte glömma att begreppet kan vara bredare än så. Thorsén (2001) anknyter till den antropologiska kultursynen, där allt vad människan tar sig för inryms. Det blir alltså lika relevant att tala om mångkulturalitet i samband med ålder, kön och sexuell läggning, som att ta upp människors ursprung. Vill man kunna hävda att vi har en mångkulturell kulturskola så är det viktigt att tänka på alla dessa aspekter och inte fastna vid en begränsad betydelse av begreppet.

Kerstin von Brömssen visar på hur talet om det mångkulturella ofta kommit att förknippas med storstadens segregerade förortsområden.

En mångkulturell undervisning förstås oftast som en undervisning för invandrare och andra marginaliserade grupper. Undervisningen betraktas i sådana fall som en undervisning för elever med olika brister, särskilda behov och för skolor för stora problem. Bristperspektivet som något karaktäristiskt för de Andra blir då mycket tydligt. En mångkulturell skola och undervisning framställs därmed som avvikande från majoritetens utbildningsnorm, vilket innebär att området reserveras för en smal och avvikande sektor. (2006, s. 53)

Hans Lorentz och Bosse Bergstedt (2006) argumenterar vidare för att den mångkulturella utbildningen ska vara något för alla, då den kan ge en interkulturell kompetens för framtiden. De säger att begreppet ”...interkulturell beskriver en handling, en interaktion mellan representanter från skilda kulturer...” (s. 17). I perspektivet att skolan ska vara med och främja integration i samhället blir det mycket viktigt för läraren att skaffa sig denna kompetens, eftersom den är förutsättningen för att skolan ska kunna ha en lärandemiljö där alla olikheter tas tillvara och ses som tillgångar. Lorentz och Bergstedt (ibid.) menar att interkulturell

kompetens i sin tur kan möjliggöra ett interkulturellt lärande; ”när vi upptäcker att vi både är lika och helt olika samtidigt, skapas möjligheter till att uppfatta varandra som likvärdiga och samtidigt som annorlunda (s. 28).

Den mångkulturella utbildningen har kritiserats för att den skulle leda till avståndstagande av västerländska ideal och demokrati. Tvärtom, är denna tanke om mångkulturalitet sprungen ur västerländska vetenskapliga tankegångar, där ledorden frihet, jämlikhet och rättvisa är centrala i en strävan att idealen ska vidgas från få till alla (Lorentz & Bergstedt, 2006). En annan invändning är att mångkultur skulle göra att den egna kulturen dör ut, eller blandas med andra kulturer till en oformlig massa. Denna rädsla, menar Bergstedt kommer av den monokulturalism och etnocentrism som undervisning och pedagogik vilat på. Han hävdar att denna rädsla är ogrundad och lyfter upp Europa som ett exempel på hur skilda länder har lyckats att under lång tid samarbeta, men ändå bevarat sina respektive kulturer (ibid.).

Vem är ”invandrare” och vem är ”svensk”?

Även om jag anser att man i viss mån gör våld på individen och mångfalden när man talar om barn med utländsk härkomst som *en* grupp, så har jag i denna uppsats, för att kunna skapa någon typ av användbart resultat, tillfälligt valt att använda mig av grupperingar. Jag använder mig i enkätundersökningen av SCB:s definition av vem som har denna utländska härkomst: Barn födda utomlands eller födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands (SCB 1).

Tidigare arbeten

Det kan vara på sin plats att nämna att nedanstående rapporter och forskningsrapporter endast är en del av det jag funnit som knyter an till mitt problemområde. De som jag valt att lyfta fram är ett urval och får bilda en relief mot vilken resultaten sedan kan diskuteras. Rubrikerna är valda utifrån det perspektiv jag vill betona i respektive avsnitt.

Snedrekrytering

Ylva Hofvander Trulsson har i sin D-uppsats ”*Kulturskolan i integrationens kraftfält*” (2003) försökt tydliggöra befolkningsstrukturer i Malmö och se i vilken utsträckning kulturskolan i Malmö, Malmö Kulturkompani, speglar dessa strukturer. Hennes kvantitativa studie visar att det 2003, av Malmö stads barn i 11-års åldern, fanns 40 procent barn som var av utländsk härkomst medan endast 16 procent deltog i kulturskolans verksamhet. Trulsson ger belägg för att stadsdelar i Malmö med barn som kommer från länder utom EU är klart underrepresenterade i kulturskolan. Jag är intresserad av att i mitt arbete ta reda på om detta skulle vara ett storstadsproblem eller inte. De kommuner jag valt att undersöka har mellan 55 000 och 95 000 innevånare, vilket gör att det finns möjlighet att se på denna fråga ur ett annat perspektiv än storstadens.

Vidare gav Trulssons resultat vid handen att flickor var klart överrepresenterade i Malmö Kulturkompanis verksamhet. Av de 11-åriga eleverna var 59 procent flickor medan 41 procent var pojkar. Hon hänvisar även till andra studier som visar liknande fenomen. Jag anser att det är motiverat att jämföra mina resultat med dessa, eftersom det borde komplettera och nyansera bilden av könsmissig snedrekrytering.

Eldsjälens betydelse

Torgil Persson undersökte i sin avhandling *”Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal”* (2001) processer kring musikskolans roll i samhället genom att studera fyra olika musik- och kulturskolors framväxt och verksamhet under 1990-talet. En av de många intressanta slutsatser han kommer fram till, är att det på samtliga orter hade varit en eller flera eldsjälar som agerat, utan vilka det troligtvis inte hade utvecklats någon musikskoleverksamhet. I en artikel i Fotnoten (2004-11-01), berättar Persson om att det inte behöver vara rektorer och lärare utan även politiker som kan vara den drivande kraft som gör att musik- eller kulturskolans verksamhet fortgår och utvecklas.

Förbjuds barn att ta del av undervisning?

Charina Widmark berättar i sin studie *”Alla barns rättighet till kulturämnenas uttrycksmöjligheter”* (2006) om hur hon som nytillträdd musik- och kulturskoleledare stadsdelen Bergsjön i Göteborg 1990 valde att ha som mål att satsa på alla barn i den stadsdelen. Widmark berättar om bakgrunden till denna satsning:

Alla skall ha samma rätt och möjlighet att uttrycka sig i kulturämnena, som ju är en port, en länk och en fördjupning i skolans övriga ämnen. Med hjälp av kultur och integrerad undervisning i grundskolan, kan eleverna lättare motiveras att kombinera teori och praktik. Vi ville ge barnen en ”kulturgrund” att stå på, så att de kan ta till sig, bli en del av, och bidra till utveckling av vårt framtida ”kultur-Sverige”. (2006, s. 2)

Ett sätt att nå ut blev att för cirka 14 år sedan satsa på rytmikundervisning i grundskolan. Utbildade rytmikpedagoger träffade alla barn i Bergsjön, en gång i veckan under åk 6-9. Från början deltog barnen i deras stunder av musik, dans och rörelse men med tiden uppkom fler och fler fall där barn sade sig vara förbjudna att delta av sina föräldrar. Widmark berättar att eftersom arbetsledningen på musik- och kulturskolan ansåg att barnens möjlighet att ta del av de estetiska uttrycksämnena var en integrationsfråga, så ville hon utröna om det kunde vara fler skolor som hade samma upplevelse. Detta blev upprinnelsen till den enkätundersökning som studien tar upp.

Widmark lyfter fram att det sker en allt större integrering idag mellan musik- och kulturskolor och grundskolan. Det gör också att det på sådana mötesplatser är möjligt att studera om elever tillåts/förbjuds att vara med i estetisk verksamhet. Därför har Widmark valt att genom intervjuer och en enkätundersökning fråga några kulturskolor som har integrerad verksamhet ute på grundskolan om de har upplevt detta problem, vad som i så fall kan vara orsaken och om man vidtagit några åtgärder för att lösa det.

Widmarks resultat visar att en del barn från områden, där det förekommer en stor andel människor med utländsk bakgrund, får det allt svårare att delta i kulturell verksamhet. Detta oftast på grund av religiöst kulturella anledningar. Däremot kan det i städer och områden med mer blandad befolkning råda en mycket större öppenhet gentemot musik- och kulturskolan. Problemet är i alla fall så pass omfattande, anser Widmark, att det är värt att lyfta frågan om hur man i detta perspektiv ska kunna göra musik- och kulturskolan mer tillgänglig för alla barn och ungdomar.

Samverkan mellan kulturskolan och barn- och ungdomsskolan

SMoK har sammanställt en rapport på uppdrag av Myndigheten för skolutveckling som handlar om samverkan mellan för-, grund- och gymnasieskolor och musik- och kulturskolor; "Glädjeämnen eller sorgebarn" (Sandh, 2006). Uppdraget var att "beskriva nuläge, hinder och möjligheter i samverkan mellan skolan och musik- och kulturskolorna" (s. 7), vilket SMoK tolkat som ett uttryck för att myndigheten har insett att det finns ett behov av och en vilja att öka samverkan mellan de olika aktörerna. Den ideologiska utgångspunkten i rapporten är att man ser många fördelar med att musik- och kulturskolor och övrig skola ökar samverkan. Detta medger till exempel möjlighet att dela resurser och kompetens mellan varandra, att musik- och kulturskolan syns mer och kan möta alla barnen på skolan för att "genom estetiska processer ge barn och ungdomar ytterligare verktyg för kommunikation, lärande och personlig utveckling" (ibid, s. 7).

Denna rapport är ett resultat av intervjuer, kartläggningar, enkätundersökningar och fältbesök. Jag ska kort gå igenom några av de slutsatser som man i SMOK kommit fram till.

SMOK anser i rapporten att det inte finns någon samverkansmodell som skulle fungera lika bra överallt. Lösningar som att ge kulturskolor fullt ansvar för all typ av estetisk verksamhet i skolan, eller bedriva en köp- och säljverksamhet där kulturskolepersonal tillfälligt anlitas av skola har för många komplikationer för att kunna skapa en långvarig plattform för samverkan. Det har gjorts många projekt som har lyckats i olika omfattning med att integrera sig i skolan, men bristen på politisk förankring eller kortsiktigheten i projektets natur har gjort att det inte heller är en hållbar lösning. SMOK vill därför att man hittar modeller där både kulturskolor och skolan tar ett ansvar tillsammans. För att öka utsikterna att en sådan samarbetsmodell ska fungera har man tagit fram några punkter som man menar bör uppfyllas:

- A. Kommunens engagemang att delta skall beslutas av kommunstyrelsen alternativt kommunfullmäktige.
- B. Någon form av gemensamt huvudmannaskap mellan kulturskolan och barn- och ungdomsskolan för den estetiska undervisningen inom barn och ungdomsskolan skall finnas. Formerna för detta kan variera mellan de deltagande kommunerna.
- C. Inga bidrag skall utgå till verksamhet. Staten skall istället stödja via konferenser, kompetensutveckling samt hjälp med uppföljning och utvärdering.
- D. Projektiden skall vara minst fem år. Helst längre.
- E. Myndigheten för skolutveckling skall innan projektets start se över hur det juridiska ansvaret är fördelat och kan fördelas i detta projekt mellan barn- och ungdomsskolans rektor och kulturskolans rektor. (Sandh, 2006, s. 102)

Sandh beskriver i rapporten att 96 procent av musik- och kulturskolorna har en samverkan med skolan, oftast genom att förlägga frivillig undervisning till skolans lokaler. 72 procent av musik- och kulturskolorna bedriver dessutom undervisning för att uppfylla obligatoriet, det vill säga följer läroplanen i skolan. Denna verksamhet utgör dock endast 0,1 procent av musik- och kulturskolans verksamhet. Av den estetiskt inriktade undervisningen i skolan utgör den cirka 4 procent, varav musik är vanligast. Nästan en tredjedel av musik- och kulturskolorna köper in professionella kulturprogram åt skolan. Endast 8 procent inriktar sig mot skolbarnomsorg.

Normalisering av det mångkulturella

Lektor Eva Saether vid Musikhögskolan i Malmö och musikläraren Per Sköld vid Satellitskolan i Malmö har tillsammans arbetat med ett utvecklingsprojekt kring musikundervisningens villkor i en mångkulturell lärandemiljö. I sin projektrapport SIM – Social integration genom musik (2007) berättar de om sitt tillvägagångssätt. Saether har dokumenterat lektionsförlopp på Satellitskolan, varvid Sköld har använt detta material för att försöka förändra och förbättra sin egen lärandesituation. Han har sammanställt ett sekvensmaterial som han sedan visat för eleverna i syfte att medvetandegöra olika processer och företeelser. Samtidigt har de gjort en enkätundersökning hos eleverna om deras inställning till musik och musikundervisning.

Rapportens resultat visar på hur otroligt viktig musikundervisning kan vara för relationer, andra skolämnen och för öppenhet inför det främmande. Sköld citerar och ger exempel på elever som vågar göra saker de inte gjort förut, som lättare tar kontakt med människor de inte känner. Rapporten visar även att detta skett som en följd av att eleverna går på en skola där förhållandet mångkulturell miljö har normaliserats. Sköld tror att ”det är toleranta, förstående ungdomar som kommer våga stå upp för sina åsikter i framtiden och det behöver vi” (Sköld, 2007, s. 10).

Bildningstraditioner

Tidigare nämnda IDM (Internationell Dans&Musikskola) vill jag lyfta upp igen, men nu i ett annat hänseende. IDM bedrevs från början i projektform och var en del i Storstadssatsningen, ett nationellt projekt som syftade till att bryta social, etnisk och diskriminerande segregation. Nu har dock IDM etablerats som en del av kulturskolan i Lärjedalen, Göteborg.

IDM provade att anställa ett antal utländska musiklärare i syftet att få in fler utländska barn i verksamheten. Det visade sig att det fanns ett stort behov hos individer med persisk och kurdisk bakgrund att få bevara och utveckla sin musik, medan det för personer med arabisk, afrikansk och sydamerikansk inte alls fanns i samma utsträckning. Camilla Sarner (2003) resonerar kring detta och menar att detta förhållande har att göra med många olika faktorer, som till exempel: Är kultur förbjuden i hemlandet? Vilken roll spelar religionen? Vilken status har musikeryrket? Spelar socioekonomisk klass någon roll? Vilken syn på musik, lärande och barn har man? I samband med den sistnämnda frågan beskriver Sarner hur idén med en musik- och kulturskola först har verkat ”konstig och ogrundad” (2003, s. 43) för lärarna med utländsk bakgrund. När dessa sedan vänt på sina perspektiv och sett på situationen ur ett svenskt bildningsperspektiv så har de upplevt det som mycket viktigt att barn och ungdomar med utländsk bakgrund får samma möjligheter och förutsättningar som alla andra att bilda sig. Sarner anser därför att det behövs ”mer kunskap om den svenska bildningstraditionen bland invandrare” (ibid, s. 43).

IDM:s verksamhet ute på barn- och ungdomsskolan har visat att det inte finns någon brist på intresse för dans och musik, utan att det är själva upplägget på undervisningen som gjort musik- och kulturskolans verksamhet svårtillgänglig för vissa grupper. Detta gör, menar Sarner, att man bland annat måste samarbeta mer med grundskolan för att nå fler, söka upp barn och ungdomar där de är, sträva mer efter att möta föräldrar, skapa kontakter och arbeta med synen på barn, lärande och estetiska uttrycksätt.

En av slutsatserna som lärarna på IDM har kommit fram i sitt arbete, är att ”musiken är viktig för många människors utveckling av identitet och självkänsla, särskilt i relation till kulturell bakgrund” (Sarner, 2003, s. 44). Detta gör att de anser att Sveriges musik- och kulturskolor är mycket väl lämpade att bedriva integrationsarbete.

En direkt personlig kontakt

I en antologi med rapporter från kursen Pedagogiskt arbete i kulturskola/skola, 5 p (2003), undersöker musikläraren Thomas Einarsson ämnet breddad rekrytering. Einarsson redovisar intervjuer med elever vid individuella programmet på gymnasiet, där syftet varit att undanröja hinder för dessa elever att delta i verksamheten samt att finna nya verktyg för att nå nya målgrupper.

Einarssons resultat visar att den personliga kontakten spelar en mycket stor roll i kulturskolans strävan att nå nya målgrupper. Einarsson menar att om man ska få ett barn eller en ungdom intresserad, då måste man kunna erbjuda en direkt upplevelse av hög kvalitet. Samtidigt ska möjligheten att själv prova på vara kostnadsfri, eftersom ”man satsar bara på något man i förväg säkert vet är värt insatsen” (Einarsson, 2003, s. 11). Einarsson får intrycket av att det inte spelar lika stor roll vilken verksamhet man har, som att musikläraren har en personlig relation till eleverna. Däremot ska varje verksamhet vara präglad av lustfylldhet, kravlöshet och trygghet.

Einarsson anser att det mest effektiva sättet att nå de barn och ungdomar som självmant inte söker sig till verksamheten är att möta dem under skoltid på skolan samt på de platser där de tillbringar sin fritid. På så sätt behöver de inte känna att de behöver uppoffra något som de redan gör, för det är ”först när de med säkerhet vet vad de får som man kan begära någon insats av tid eller pengar” (ibid, s. 12).

Teorier

Nedanstående teorier har jag kommit i kontakt med under arbetets gång. Med dessa i ryggen vill jag i diskussionsdelen försöka sätta in kulturskolan i ett större samhälleligt perspektiv. Jag ämnar se på kulturskolan som placerad i en kontext, vilket möjliggör en analys där interaktionen mellan samhälle och kulturskola står i fokus.

Reproduktion

1962 lades folkskolorna i Sverige ned, och en ny skolform för alla barn skapades – grundskolan (Tallberg Broman, Rubenstein Reich & Hägerström, 2002). Detta var det dittills största steget mot en ny utbildning där klass, kön och etnicitet inte skulle påverka barns förutsättningar att lyckas i samhället. Redan från början utsattes denna skolform för kritisk granskning. Förhoppningen låg i att man skulle se mer befolkningsmässig rörlighet i samhället och att klasserna skulle utjämnas genom sociala resor uppåt för ”begåvade barn från ringa omständigheter (ibid., s. 60). Forskare såg med tiden dock att social snedrykning* fortfarande förekom i stor utsträckning. Social snedrekrytering talar man om när man belyser frågan varför det finns fler barn med medelklassbakgrund högre upp i utbildningssystemet, trots att detta inte återspeglar befolkningens sammansättning (ibid.). Detta gjorde att man under 70-talet började tala om och se på utbildning genom begreppet reproduktion.

Med begreppet reproduktion avser man här hur samhället återproduceras i institutionen skola genom bland annat social snedrekrytering (Tallberg Broman, Rubenstein Reich & Hägerström, 2002). Skolan ses som en medelklassinstitution som ger olika förutsättningar för barn med olika social och klassmässig bakgrund. På skolan används ett "språk" och en dold kulturell kod (Broady, 1982) som utgår från medelklassen. Detta gör att barn med medelklassbakgrund "känner igen" sig och har lättare att tillägna sig kunskap och fungera där.

Bourdieu och Passeron har betytt mycket inom utbildningsforskningen. Med sitt verk *"Reproduction in Education, Society and Culture"* (1977) inleddes studerandet av hur skolan reproducerar samhälle och klasstrukturer. Bourdieu och Passeron gav belägg för att det fanns dolda mekanismer i skolan som lärde ut och visade vilka beteenden och sätt att kommunicera som uppmuntrades och premierades. Dessa beteenden baserades i sin tur på den styrande klassens ideal, hur de förhöll sig till och verkade i samhället. Detta gjorde att det inte var en slump att det var just dessa människors barn som "lyckades" i utbildning och senare fick betydelsefulla positioner i samhället. På så sätt reproducerar skolsystemet de befintliga klasshierarkierna, istället för att vara en möjlighet till social mobilitet.

Forskare, både utländska och svenska, menar att detta är ett problem även idag (Tallberg Broman & Rubenstein Reich, 2002). Elever med olika socioekonomisk och bildningsmässig bakgrund har olika förutsättningar.

Det är medelklassbarnen som är uppväxta med de "rätta" kulturella och sociala koderna och som har stöd hemifrån som vet hur de ska vara och hur de ska välja för att göra ett "bra" val. De har också generellt sätt lärts upp till att ta för sig möjligheter och anpassa sig till skolans värld på ett annat sätt än de flesta barn med arbetarklassbakgrund. (ibid.,s. 63-64)

Tallberg Broman och Rubenstein Reich betonar att reproduktionen av klasstrukturer visserligen inte är avskilt andra faktorer som genus och etnicitet, men inte desto mindre klarar sig "invandrarbarn" med föräldrar från medelklassen relativt bra i skolan (2002). Tallberg Broman och Rubenstein Reich ställer sig även frågan: "Alla ska ha lika möjligheter, men till vad?" (s. 77). Om egna förutsättningar, val och intressen får styra, vilka är starkt knutna till den bakgrund man kommer ifrån, i vilken utsträckning kan vi då tala om fria val och möjligheter?

Jag är intresserad av undersöka om det kan vara så att det kan finnas tendenser till en liknande reproduktion inom kulturskolans väggar idag. Jag vill belysa kulturskolan i förhållande till den samhälleliga kontexten och se hur samspelet däremellan sker.

Mötet och erkännande

Dan Lundberg menar att det är en trend i Sverige att fokus är på väg från den liberala tanketraditionen med individen i fokus mot den socialistiska mångkulturella traditionen med en kultur eller grupp i fokus (Lundberg, Malm & Ronström, 2000). Detta leder bland annat till att många individer med gemensamma mål, intressen eller bakgrund bildar grupperingar, i syfte att uppnå erkännande. Lundberg beskriver den ständiga kamp som förs på olika arenor för att olika grupper och individer ska få synas, få status och erkännande som ett tecken på att vi lever i en uppmärksamhetsekonomi (ibid.) eller, som Charles Taylor uttrycker det, att vi lever med en erkännandets politik (1994).

Taylor fokuserar i sin essä ”*Erkännandets politik*” (1994) på problematiken i spänningsfältet mellan individers rätt till erkännande och likabehandling å ena sidan, och kulturella och etniska gruppers rätt till densamma å andra sidan. Taylor menar att i en demokrati bör alla människor ha samma tillgång till ”det goda livet” (1994). Vidare hävdar han, eftersom människans medvetande formas i dialog med andra människor, hör upplevelsen av identitet och självkänsla delvis ihop med det erkännande subjektet får från sin omgivning. Frånvaro av ett sådant erkännande, menar Taylor, kan därmed fungera som ett förtryck eller förnedring. Han tycker sig se en sådan retorik bakom kraven på positiv särbehandling i samhället.

Ylva Brune (2005) anser att västvärldens mediaindustri har format en idéstruktur som möjliggör tolkningsföreträde, förtryck och diskriminering av den Andre. Dikotomin ”vi-dom” underhålls genom att individer kategoriseras in i grupper med negativa associationer, som till exempel invandrarkvinna och invandrarkille. Den generaliserande logiken gör att man då förknippar den Andre med problem och ser gruppen som avvikande från det svenska. Den vite strukturerar verkligheten och framstår som norm där dess värderingar är universella.

Moa Mathis menar att fokuset på problemen hos den Andre gör att väst aldrig utsätts för kritisk analys (2005). Han anser att detta är en fråga om makt. Bilden av Orienten, till exempel, är en skapad massa av teori och praktik som syftar till att vidmakthålla de hierarkiska strukturer där den goda västcivilisationen välvilligt hjälper den svage, behövande och okunnige invandraren. På så sätt undgår västerlandet med dess strukturella rasism att granskas.

Detta skapar ett motsägelsefullt förhållande till den Andre, hävdar Stig-Magnus Thorsén (2006), då vi på samma gång beundrar det exotiska hos den Andre och vill att den Andre ska hålla kvar vid sina ”primitiva yttringar”, det vill säga inte utvecklas ekonomiskt och kulturellt. Thorsén ger med utgångspunkt i filosofen Levinas tankegångar ett alternativ till hur vi ska förhålla oss. Han förordar oändlighetens princip, där man inser att man med sin världsbild ej kan förstå allt. Detta som en kontrast till totalitetens princip, där man placerar in den Andre i våra fack. Ett möte kan ske endast på de premisser där bägge parter är beredda att förändras i grunden. Läraren Ingvor Ask (1996) beskriver mötets konsekvenser för henne:

Det är i mötet mellan människor det händer någonting. I mötet förändras atmosfären, förutsättningarna för kontakt eller grunden för avståndstagande, ja kort sagt hela människan. Efter tio års möten i en sjudande, ständigt föränderlig smältdegel av människor av olika religion, nationalitet och kultur, är det inte mycket hos mig som är exakt likadant som det var för tio år sedan, dvs, innan jag började arbeta på Rosengårdskolan i Malmö. (s. 11)

Ask beskriver mötet med den Andre som något livsomvälvande och förändrande. Thorsén menar att om vi försöker göra den Andre lik oss, så gör vi våld på denne. Därför behöver kulturskolan vara beredd på en fundamental omdaning om den vill åstadkomma ett möte med barn och ungdomar med olika kulturell bakgrund (2006).

METOD

Jag har valt att göra detta arbete i två delar. Den ena är en kvalitativ studie med intervjuer och den andra är en kvantitativ enkätundersökning. När jag läste igenom sammanställningen jag gjort över möjliga faktorer som kunde tänkas påverka ett barns deltagande i kulturskolan (bil. 1), insåg jag att jag aldrig skulle kunna genomföra en undersökning som eliminerar alla felmarginaler så pass att man skulle kunna generalisera och säga – här har vi lösningen, gör så här så blir allting bra. Efter många funderingar och efter samtal med min handledare så kom jag fram till att nedanstående lösning skulle vara den mest genomförbara och mest tillförlitliga efter min tidsram.

För de sammanhang jag valt att studera, har jag insett att det inte finns några absoluta sanningar, svar eller lösningar. Jag ansluter mig till Kvaless postmoderna uppfattning om forskning som en process där man ”avstår från att söka efter sanna och fasta innebörder och lägger i stället vikten vid nyanserna, skillnaderna och paradoxerna” (1997, s. 204). Med malmletar/resenär-metaphoren vill Kvale illustrera den skillnad som råder mellan modern och postmodern forskning. Malmletaren söker efter klumpar av egentlig mening som ligger tillgänglig för forskaren genom mätbara vetenskapliga metoder. Fokus ligger på substansen som fixerad och ren och att forskare därmed endast har att ”gräva upp” den för att erhålla ny objektiv kunskap. Resenärens antar ett mer relationellt perspektiv och ser sig själv som medskapare av en historia ur vilken mening sedan skapas. I interaktion med den intervjuade skapas kunskap baserad på sociala konstruktioner av verkligheten (ibid.). Detta resenärens förhållningssätt har gjort att jag vid flera tillfällen under resans gång ändrat fokus och uppfattning, då jag fått nya infallsvinklar via samtal med forskare, pedagoger och informanter.

Eftersom jag aldrig arbetat på en musik- eller kulturskola så ser jag mig som en outsider (Saether, 2003). Ändå anser jag att jag besitter en relativt stor förförståelse. För det första för att jag haft VFU (verksamhetsförlagd undervisning) ute på kulturskolor. För det andra för att jag tidigare gjort en studie som handlade om skolkoden på en kulturskola. För det tredje för att min pågående utbildning på en musikhögskola gett mig ett vidgat perspektiv på musikundervisning i allmänhet.

Intervjuer

Jag har utfört sex stycken intervjuer, där jag i ett fall har intervjuat tre personer vid samma tidpunkt, i ett fall intervjuat två personer och i resterande fyra tillfällen intervjuat fyra personer en och en. I samtliga fall utom med Luleå kulturskolechef, som jag gjorde en telefonintervju med, har jag mött informanterna öga mot öga. Jag har, efter att ha frågat om tillåtelse, spelat in intervjuerna. Jag har informerat om att materialet kommer att användas till privat bruk, men att delar av deras intervjuer kan komma att återges i uppsatsen och meddelat att jag kommer att låta all sådan text först få läsas av dem så att de kan kontrollera att jag tolkat dem korrekt samt återgett deras utsagor på ett etiskt riktigt sätt.

Intervjumaterialets utgångspunkt har bestått av tio frågor (bil. 2). Dessa frågor har jag kommit fram till i samråd med min handledare Eva Saether, doktorand Ylva Hofvander Trulsson och projektledare Håkan Sandh vid SMOK. Frågorna skulle ge mig en så bred bild som möjligt om situationen på varje kulturskola, avseende mitt problemområde. Jag vill här speciellt ta upp

fråga nr. 2, den som berör samarbete med grundskolan. Denna fråga ville jag ta med, eftersom jag hade uppfattningen att detta kan vara ett sätt att nå nya målgrupper. Sedan vill jag även nämna att jag vid intervjutillfällena definierade kulturell mångfald på det sätt som står i frågorna. Jag har senare kommit att ändra hållning och antar nu den definiering jag gett ovan i teorikapitlet.

I samtliga fall har informanterna haft dessa frågor framför sig på ett papper. Vid alla tillfällen utom två har jag även i förväg mailat ut dessa frågor, med syftet att de ska få en chans att förbereda sig. Orsaken till att det vid två tillfällen inte skickats ut frågor i förväg är att jag fick inspiration till och möjlighet att intervjua dessa intervjupersoner med mycket kort varsel. Jag valde att ha halvstrukturerade intervjuer på så sätt att informanterna hade frågorna som utgångspunkt men samtidigt gavs frihet att följa sina egna tankelinjer. Kom jag dessutom på någon följdfråga så ställde jag den. Ibland har jag ställt ledande frågor för att ”pröva tillförlitligheten i intervjupersonens svar” och kontrollera att jag tolkat informanten rätt (Kvale, 1997, s 146). Varje intervju tog mellan 45 minuter och 75 minuter i anspråk.

Till hjälp för analys har jag valt att transkribera samtliga intervjuer. Jag har valt att återge intervjuerna ordagrant, utom i de fall onödiga upprepningar eller utsagor gjorts, som varit oförståeliga i skrift. I dessa fall har jag omformulerat utsagan så att informantens avsikter och ståndpunkter, enligt min tolkning, kvarstår. Jag anser att en transkription av en intervju måste ses som en fixerad konstruktion, skild från den ursprungliga kontexten – intervjun (Kvale, 1997). Transkriptionen blir därmed byggd på tolkningar av inspelningarna och därför vill jag betona att jag ser transkriberingarna *endast* som hjälpmedel att komma ihåg det verkliga föremålet för analys, *det inspelade materialet*.

Vid intervjuerna med respektive kulturskolechef har jag även bitt om att få ta del av mål- och styrdokument samt eventuella visioner eller rapporter och undersökningar med anknytning till området breddad rekrytering.

Torgil Persson berör i sin avhandling forskaren Frede V Nielsens beskrivning av verkligheten (2001). Nielsen skriver om den upplevda verkligheten som en bild av den sanna. Det är omöjligt att objektivt kunna beskriva en faktisk verklighet, då den kan uppfattas olika från individ till individ. Vi kan aldrig, när vi intervjuar en människa räkna med att det vi uppfattar är något annat än en tolkning av det vi får höra. På samma sätt är intervjupersonens upplevda verklighet en tolkning av sin sanna verklighet. Därför kan man inte bara häva ur sig ”sanningar” och hävda att de är allmängiltiga och att de uppfattas på samma sätt överallt (ibid.). Mina intervjuer har varit ögonblicksbilder av verksamheten i tre olika kulturskolor, som den ses genom kulturskolechefens ögon, och i Örnsköldsviks fall även genom 5 pedagogers ögon. Det läsaren av detta material får ta del av, är min tolkning av dessa ögonblicksbilder. Detta innebär att resultaten måste läsas med detta i åtanke.

Jag har valt att analysera dessa intervjuer genom att använda metoden meningskoncentrering (Kvale, 1997). Denna metod består av flera delsteg som jag nedan ytterst kort och ytligt redogör för. Först läser man igenom en transkription av en intervju för att få en känsla för helheten (i mitt fall lyssnade jag även på inspelningen), sedan delar man upp materialet i så kallade meningsenheter, avgränsade stycken i intervjun som man anser är så innehållsmässigt naturligt uppdelade som möjligt. Efter det så formulerar man koncentrerade teman, vilka beskriver varje meningsenhet på ett, så långt det går, neutralt och enkelt sätt. Sedan ställer man frågor till de centrala tematiska områdena, formade utifrån undersökningens syfte, för att slutligen göra en sammanställning av de svar man får.

Den största invändningen mot denna metod är att varje steg i analysprocessen innebär ett av forskaren medvetet avskiljande av information. Den information som utmejslas är den information som forskaren anser är mest relevant för sitt problemområde. Detta medför att de slutgiltiga centrala teman och svar som kommer fram är färgade av forskarens egna uppfattningar och värderingar.

En annan kritik mot intervju som forskningsmetod i det här fallet, är att jag i intervjuerna med Luleå och Sundsvalls kulturskolechefer inte har kunnat kontrollera validiteten i mer vaga uttalanden som ”jag tycker att vi har en hel del invandrare”, utan varit hänvisad endast till informanternas utsagor. Sådana kontroller hade förutsatt ytterligare intervjuer och samtal med lärare och övrig personal, något som mina tidsmässiga och ekonomiska resurser tyvärr inte räckte till.

Enkätundersökning

Jag har valt att försöka ta reda på hur stor andel barn med utländsk härkomst det är som deltar i kulturskolans verksamhet i Örnsköldsvik, samt från vilka länder de kommer. För att göra detta har jag utformat en enkätundersökning som ursprungligen bestod av två delar (bil. 3 & 4). Denna har kompletterats med ännu en del (bil. 5). Denna enkät har skickats ut av KSC (KSC är den centrala organisationen, vilket jag nedan förklarar) till samtliga lärare inom KSC, samt de lärare som utlokaliseras och idag arbetar ute på grundskolorna. Detta för att kunna täcka in hela den nya organisation som finns i Örnsköldsviks kommun.

Mot detta har jag ämnat ta reda på andelen barn med utländsk härkomst i Örnsköldsviks kommun samt från vilka länder de kommer, genom att beställa data ifrån SCB (Befpack C20K). Med dessa data hoppas jag kunna se på vilket sätt KSC:s verksamhet speglar kommunens etniska mångfald.

En svår aspekt med en sådan här enkätundersökning är att försäkra sig om att alla deltagare uppfattat frågor och uppgifter på samma sätt. För att försäkra mig om detta så lät jag både min handledare och en utomstående oberoende person bedöma enkätens utformning innan jag skickade den till KSC för att distribueras ut. Det visade sig ändå att jag hade glömt en viktig parameter, då en uppmärksam lärare hörde av sig och sa att det inte skulle gå att skilja på de som var adoptivbarn (som ju i denna undersökning ändå får ses som svenska) och de andra med utländsk härkomst. Därför skickades den ovan nämnda kompletteringen ut.

Jag har bedömt det som en risk att elever som har fler än en lärare på kulturskolan kommer med mer än en gång i denna undersökning. Därför har jag lagt till frågan ”Har du redan deltagit i denna undersökning?” Mitt hopp står till att alla lärare verkligen ställer denna fråga.

Faktasökning

Till grund för resultatet ligger även en del faktasökning. Både före och efter intervjuerna har jag känt behov av att komplettera min bild av kulturskolorna i Luleå, Örnsköldsvik och Sundsvall. Detta har gjorts genom att jag studerat de mål- och styrdokument jag tagit del av, gått igenom respektive kulturskolas hemsida på Internet, samt läst en del artiklar om kulturskolorna i olika medier.

RESULTAT

Resultatkapitlet består av två avdelningar. Den första behandlar den kvalitativa undersökningen, den andra den kvantitativa undersökningen.

Jag har valt att beskriva resultatet från mina intervjuer som löpande berättelser om varje kulturskola. Detta för att göra informationen mer lättillgänglig. Därför delas den första avdelningen in i tre delar, en för varje kulturskola. Varje sådan del börjar med att ge en liten bakgrundsinformation om kulturskolans kommun, storlek och annat som jag ansett vara viktig för läsaren. Därefter berör jag styrdokument ur vilka jag belyser aspekter som jag anser relevanta för mitt problemområde. Sist redovisas själva intervjuerna i form av sammanställningar av svar jag funnit vid meningskoncentreringen.

Intervjuer

Intervjuerna är indelade i underrubriker för att underlätta förståelsen av materialet och för att man ska kunna se sambandet med de tre första problemfrågorna. Örnsköldsviksdelen har även fått en extra sektion som benämns ”*En unik organisation*”. Den behandlar problemfrågorna ur ett annat perspektiv än de övriga intervjuerna, nämligen ”musiklärare ute i grundskolan”-perspektivet.

De separata avdelningarna som behandlar styrdokumenterna har försetts med relativt många citat. Detta på grund av att jag anser att det är just formuleringarna som visar hur man tänker kring dessa frågor. Sidohänvisningarna som följer på citaten från *intervjuerna* refererar till mina transkriptioner, vilka kan ställas till läsarens förfogande om ett sådant önskemål finnes.

Luleå

Luleå kommun är en kustkommun i norra Norrland med knappt 73 000 innevånare (SCB 2). Kommunen har drygt 14 500 barn och ungdomar i åldrarna 0-17 år (SCB 3). Dess musikskola omvandlades 1999 till kulturskola. Den har varit avgiftsfri och avgiftsbelagd i omgångar, men sedan 1998 har den varit avgiftsfri. Kulturskolan hade för verksamhetsåret 2006-2007 en budget på drygt 19 milj kronor, varav ca 18 milj kronor bestod av kommunbidrag samt ca 1 milj kronor bestod av intäktskrav. Personalen bestod då av 46 lärare i estetiska ämnen, varav 38 musiklärare, 4 danslärare, 2 dramalärare, 1 bildlärare samt 1 medialärare. Dessutom fanns det en 1 skolassistent, 1 instrumenttekniker, 1 produktionsassistent, 1 ungdomskonsulent, 3 plusjobbare samt 1 chef.

Styrdokument

Luleå kulturskolas verksamhet berörs av Luleå kommuns skolplan för 2003-2007, bland annat där det under rubriken ”Barns och studerandes lärmiljö” står att läsa:

Alla barn och studerande i Luleå kommun ska ha en god och likvärdig lärmiljö, där de har lika möjligheter att uppnå goda resultat. Läroplanernas normer, värden och mål ska utgöra grunden för lärmiljön. Det mångkulturella samhällets möjligheter ska vara synliggjorda och uppmärksammade.

Skolan ska skapa en lärmiljö som gynnar alla aspekter av barns och studerandes lärande; den intellektuella, den fysiska, den sociala, den estetiska och den emotionella. Lärmiljön ska vara flexibel så att barn och studerande kan lära på olika sätt. (2004, s. 8)

Luleå kulturskola har fått ett uppdrag i skolchefens verksamhetsplan för 2006-2007 och det lyder: "Kulturskolan skall verka för ökad integrering av estetiska ämnen i skolans dagliga arbete, för individens växt och lärande" (Citat ur LAP, 2006, s. 3).

I den lokala arbetsplanen för 2006-2007, LAP, så anger man som styrdirektiv artikel 13 och 31 i FN:s så kallade barnkonvention, vilka berättar om barnets rätt till yttrandefrihet genom bland annat estetiska uttryckssätt och rätt till deltagande i kulturell och konstnärlig verksamhet i samhället (2006, s. 3).

Kulturskolans vision är "att stärka barns och ungdomars tro på sin egen förmåga" (s. 4). Målen är delvis formulerade utifrån skolchefens uppdrag, men som mål nämns också "att uppmuntra kulturskolans elever att finna sitt eget uttryck och ge möjlighet till fördjupning", att "skapa mötesplatser och sammanhang för att synliggöra våra barn och ungdomar", samt att kulturskolan ska erbjuda fortbildning för pedagoger ute på skolorna (s. 4).

Under rubriken "Utvecklingsområden" lyfter man fram nödvändigheten att synliggöra verksamheten mer. Här nämns också det så kallade "Onsdagsprojektet" som är ett verktyg att "skapa sammanhang, möta fler, prova och lära nytt" (s. 8). Det planeras även för breddning av verksamhet genom att tillföra ett nytt ämne:

På uppdrag av skolchefen sker nu en stegvis satsning för att tillföra media som ett ytterligare uttryck inom Kulturskolans verksamhet.
Kulturskolan deltar i den digitala utvecklingen via forskningsprojektet Kropp i rörelse. (s. 8)

Man vill öka samverkanskompetensen mellan olika estetiska discipliner genom att låta personal gå en 10-poängs kurs på SMI (Stockholms musikpedagogiska institut) med "syfte att stärka arbetslag i estetiska läroprocesser", (s. 8). Dessutom är ambitionen att "öka tillgängligheten i Kulturskolan för barn och ungdomar med funktionshinder" genom ett samarbetsprojekt med SMoK, PASCAL, (s. 8).

I ett dokument (2007) som legat som underlag för beslut i kommunstyrelsen står att läsa:

Luleå Kulturskola verkar för att alla barn och ungdomar i Luleå Kommun ska få ta del av och delta i kulturell verksamhet för att kunna växa som människor och utveckla förmågor i ett livslångt lärande. (s. 1)

I samma dokument ser man även att kommunstyrelsens avtal med kulturskolan kommer att läggas ut över fem år istället för varje år, vilket strävar efter att ge mer långsiktighet i verksamheten.

Resonemang kring avgiftsfrihet

Chefen för kulturskolan i Luleå, Monica Karsbrink-Lövbom, berättar att avgiften som togs bort 1998 var ett led i omvandlingen till kulturskola. Det var hennes företrädare som då tog initiativ till att lyfta frågan om avgiftsfrihet. Denne ansåg, understödd av politiker och tjänstemän, att avgiftsfrihet var en grundförutsättning för att kunna bilda en kulturskola med bredduppdraget att öka integreringen av de estetiska ämnena i grundskolan. Man ville alltså skapa en verksamhet där alla barn skulle få ta del av de estetiska ämnena.

Nu tas ju frågan om det ekonomiska upp varje år, berättar hon, men om man då överväger avgifter så kan man se det på följande sätt. Antingen finansierar man med höga avgifter eller låga avgifter. Alla, kulturskolan, politiker och tjänstemän, anser dock att höga avgifter

motverkar bredduppdraget, så det är inte ett alternativ. Man skulle kunna ha låga avgifter men de skulle i så fall generera obetydliga intäkter. Faktum är att man kompenserade de minskade intäkterna som kom av införandet av avgiftsfrihet 1998, med att ta bort en skolassistenttjänst – just den som hade administrerat avgifterna. Så sammantaget så tyckte man att låga avgifter gav fler nackdelar än avgiftsfriheten gav fördelar.

Fördelen med avgiftsfrihet, anser Monica, är att man kan styra verksamheten utifrån en idé, istället för att det är ”pappas plånbok som styr” (s. 4). Med avgifter så måste man kunna garantera en undervisningstid regelbundet. Det kan vara bra ”för den enskilda eleven, de relativt få som kan vara med” (s. 4), men nu kan lärarna istället arbeta mer periodiserat och flexibelt, de kan i dialog med sina elever styra sina resurser på sådana sätt att de utnyttjas mer effektivt. Monica är inte säker på att metoden att mötas 20-30 minuter i veckan enskilt är det effektivaste sättet, hon menar att ”det är bra att göra olika och vara väldigt flexibel” (s. 4). Hon tycker inte att de valbara ämneskurserna är undergrävda, tvärtom så har de ”fler elever som spelar och orkestrarna och ensemblerna blomstrar som aldrig förr /.../. De blomstrar mycket på grund av detta att vi är så fria att söka nya vägar” (s. 4.). När nu gymnasiesärskolan och IVIK (Individuella programmets introduktionskurser) har tagit kontakt med kulturskolan med önskan om samarbete, så har de möjlighet att skraddarsy ett upplägg för just den målgruppen, baserat på önskemål och förutsättningar. Monica sammanfattar med att avgiftsfriheten gör det möjligt att driva en skola utifrån en idé, som i det här fallet är en tolkning av det bredduppdrag kulturskolan fått.

Monica tror inte att avgiftsfriheten i sig gör att mer barn med utländsk härkomst dras till kulturskolan. Däremot så skapar avgiftsfriheten större pedagogisk frihet och flexibilitet, vilket gör att fler målgrupper nås.

Hur speglar kulturskolan samhällets mångfald?

När det gäller hur kulturskolan speglar samhällets kulturella mångfald så är det värt att beskriva lite av Luleå kulturskolas organisation. Ända sedan den gamla musikskolans start har en grundtanke varit att man ska vara ute på skolorna. Idag är runt 90 procent av verksamheten förlagd ute på skolorna, som ett led i att uppfylla bredduppdraget. Den består dels av valbara ämneskurser, dels av ”Kulturen i Skolan”-projekt, som i sin tur kan vara igångsatta på antingen kulturskolans eller skolans initiativ. Dessa två ben drivs av lärare som åker mellan skolorna i ett skolområde, i mer eller mindre samarbete med lärare på skolorna. På varje skola i kommunen finns det en lärare från kulturskolan som är ansvarig för just den skolan, som kan informera om den skolans estetiska utbud. Denna lärare fungerar som en länk mellan barnen och kulturskolan och hjälper till om det är någon som, till exempel, vill börja spela ett instrument.

Att så pass stor del av verksamheten är förlagd ute på skolorna dagtid, menar Monica, gör att väldigt många barn nås av ”pedagoger som har en gedigen utbildning och erfarenhet och kompetens inom de estetiska ämnena” (s. 2), framför allt genom ”Kultur i skolan”-aktiviteter. Förhållandet att det finns endast en bildpedagog och en mediapedagog har gjort att det mesta av den verksamheten är förlagd inne i centrum, men alla andra estetiska uttryckssätt når ut till barn och ungdomar på för-, grund-, gymnasie- och särskolan. Monica berättar att den senaste statistiken visar att cirka 6 900 av Luleås runt 14 000 barn och ungdomar på något sätt kontinuerligt möter verksamheten. Av dessa är det runt 1 500 elever som får fördjupad verksamhet – valbara ämneskurser. Hon tror att det faktum att det finns ett kulturskolans ansikte i form av en uttalad representant och verksamhet på grundskolorna har ökat tillgängligheten och gjort att det nog är lättare för dem som vill att visa intresse och få

fördjupad undervisning. Däremot så upplever hon att av de som går vidare och börjar förkovra sig i något estetiskt uttryckssätt, så är det fortfarande en övervikt av ”barn ur, låt oss säga svensk medelklass om man får säga så, som har föräldrar som kan ta sig fram och som vet vägen och själva har en tradition i musikskolan. Det är oftast de som fortsätter musicera” (s. 4) Hon tror att även fast de genom bredduppdraget når ut till väldigt många, så är det väldigt svårt att förändra de strukturer ”som har med socioekonomi, kön och etnicitet att göra” (s. 8), att även om ett barn vill spela ett instrument så är det inte säkert att det får det stöd hemifrån som krävs för att det ska fortsätta.

Gymnasieskolans IVIK (Individuella programmets introduktionskurser) och en annan inlussningsverksamhet för yngre barn som heter Välkomsten har bäge tagit kontakt med kulturskolan med önskan om ett samarbete. Detta har tagits emot med öppna händer och därför kommer kulturskolan efter dialog om förväntningar och förutsättningar att starta upp en verksamhet riktad mot dessa barn och ungdomar våren 2008.

Monica menar också att snedfördelningen mellan de estetiska ämnena är ett faktum, beroende på att man utgått från den gamla musikskolan när omvandlingen till kulturskola skett. De utgår dock ifrån vad de har, gör det bästa av det och försöker samarbeta och lära av varandra. Man måste samtidigt se till det ämnesspecifika, menar hon, och förklarar att alla uttryck måste ha förutsättningar. Dramapedagogerna, till exempel, kan klara sig med att vara bara två stycken även om de då måste ”rätta mun efter matsäcken” (s. 7) och har bara så många grupper de hinner. Men Monica vill inte låta orkesterinstrumenten utarmas, för då blir det, till exempel, ”ingen idé med att ha stråkensembler... /---/ Då är det ju ingen mening att hålla på” (s. 7). Därför kan man inte hävda att det är nog med 35 musiklärare, bara för att det råder obalans mellan olika estetiska ämnena.

Kulturskolan har fått uppdraget att köpa in professionell kultur åt skolorna i kommunen. Detta borgar för att alla barn och ungdomar får ta del av drama- och teaterföreställningar, konserter och annan kulturell verksamhet.

Personalen på kulturskolan i Luleå består enligt Monica endast av personer med svensk bakgrund. Könsfördelningen är 50/50, något som inte är så vanligt inom barn- och utbildningsförvaltningen. Monica berättar om att hon tidigare arbetat med dansen i Luleå, och då samarbetat med ryska danspedagoger. Hon upplevde att dessa pedagoger tillförde mycket, även om det blev kulturkrockar ibland. Hon illustrerar även hur kollegiet är väldigt öppet för dylika förändringar genom att berätta om att det just dykt upp en möjlighet att ta in en indisk musiker med bred kompetens, vilket många lärare hade gett tydligt bifall till. De ser detta som en tillgång, som ännu en färg i paletten. Så problemet har inte legat i det, säger Monica, utan i att de haft anställningsstopp och inte fått rekrytera ny personal.

Resonemang kring breddad rekrytering

Kulturskolan i Luleå har fått relativt tydliga direktiv för sin verksamhet. Detta gör att medvetenheten om att verksamheten ska nå ut till alla barn och ungdomar i kommunen, alltså vara bred, är relativt hög. Bristen på direktiv är ett problem för de flesta av de många musik- och kulturskolor Monica har varit i kontakt med. Hon har reflekterat mycket kring skolans uppdrag och hon upplever att det formulerade bredduppdraget också kan vara svårt att driva sin verksamhet efter, eftersom det inte finns några konkreta mål att uppfylla. Hon har därför tagit initiativ till en förändring vilket har lett till att barn- och utbildningsnämnden inom kort, i samråd med kulturskolan, kommer att sammanställa ett ännu tydligare uppdrag, där tydliga mål och syften framgår.

Samtidigt får Monica ofta frågan från sin chef om hur man ska göra verksamheten mer likvärdig – hur man ska kunna nå ut till alla barn och ungdomar och göra verksamheten tillgänglig för alla samhällsgrupper. Ett steg hon har tagit i den riktningen, är det så kallade Onsdagsprojektet, som är ett periodiserat projekt där alla lärare i tre perioder under året, oavsett vad de arbetar med, avbryter sina vanliga uppgifter på onsdagseftermiddagarna och kommer in till centrum för att arbeta kring två mål – möta fler elever och lära mer själva. Upplägget får lärarna själva bestämma. Avsikten med detta initiativ var att bryta mönster och att ge faktiska tillfällen till att lära av varandra och öka samverkan mellan olika estetiska ämnen. Nu har detta projekt, som är inne på sin tredje hösttermin blivit mycket uppskattat, man vill inte ta bort det.

Monica betonar vikten av balans mellan bredd och spets i kulturskolan. Bredduppdraget har gjort att behov skapats hos barn att förkovra sig, och då menar hon att den möjligheten också ska finnas. Att de har blivit så synliga ute på skolorna har gjort att rekryteringen inte är något problem, säger hon, och berättar om lärare som mer har problem med att värja sig från trycket än att rekrytera nya elever. Och synligheten har gjort att alla barn vet vad de vill, till exempel, att ”det är valthorn jag vill (spela. Förf. tillägg)” (s. 6). Monica menar att kulturskolan i Luleå har lyckats hålla balansen mellan att uppfylla bredduppdraget och att de som vill ska få möjlighet att förkovra sig, genom att de har denna möjlighet att vara flexibla i sin undervisning och för en ständig dialog med eleverna om deras vilja och ambitioner.

Det är viktigt att reflektera kring rekrytering av lärare, menar Monica. I sitt samarbete med SMoK berör de ofta frågan hur framtidens lärare ska möta framtidens elever. Det som är svårt att förstå är hur den kompetensprofil ska se ut, som kommer att ha goda förutsättningar att uppfylla målen för kulturskolan. Hon anser, bland annat, att det är viktigt att ha förmågan att kunna samverka mellan olika estetiska ämnen för att hitta nya vägar och lösningar. Därför skulle hon definiera denna kompetensprofil som – ”välutbildad i det estetiska uttrycket och ändå en hög grad av social kompetens och förmåga till samarbete och vilja att tänka brett” (s. 6).

Monica berättar vidare om att det var nära att tio tjänster drogs bort från kulturskolan som ett led i volymanpassningen i grundskolorna, men att man då fick hjälp av kommunalråd som lyfte frågan över barn- och utbildningsnämnden till att bli en fråga för hela kommunen. Kommunalaråden sade att kulturskolan med dess kvalitet och uppdrag har att göra med kommunens attraktionskraft och att det inte fick ske att man drar ned på dess resurser. Därmed räddades de tio tjänsterna kvar. Monica tycker att ”det är intressant att kommunstyrelsen...det är tvunget att de går in och lyfter ut det här för att inte musik- och kulturskolan ska tyna bort” (s. 9). Hon betonar hur viktigt det är med eldsjälar och ”vapendragare” på politisk nivå för verksamheten, och nämner ett speciellt kommunalråd, ”Vi hade inte varit där vi är idag om inte han hade varit en sådan drivande kraft och i alla lägen stöttat mig” (s. 9).

Örnsköldsvik

Örnsköldsviks kommun består av drygt 55 000 innevånare (SCB 4) och är belägen vid kusten i södra Norrland. Den har drygt 11 000 barn och ungdomar i åldrarna 0-17 år (SCB 5). Den kommunala musikskolan omvandlades 2000 till kulturskola. Den var avgiftsbelagd fram till 1994 då man tog bort avgifterna för låg- och mellanstadieåldrar. 2000 tog man även bort avgifterna för högstadieåldrarna, medan man fortfarande har en avgift på 500 kr per termin för

enskild undervisning på gymnasienivå. Den har 17 musiklärartjänster, 2 danslärartjänster, knappt 1,5 teaterlärartjänst och 2 tjänster på administration, alla fördelade på 31 personer.

Kulturskolan i Örnsköldsvik har en speciell organisation. 2000-2001 utflyttades ungefär hälften av musiklärarna ut på grundskolorna. Idag är dessa 19 till antalet. Dessa pedagoger överfördes alltså från den centrala organisationen till skolområdena, med följderna att en grundskolerektor blev deras närmaste arbetsledare. Även om samarbetet mellan de utlokaliserade och den centrala organisationen Kulturskolecentrum, KSC, idag varierar från skola till skola har dock ambitionen från centralt håll hela tiden varit att fortsätta hålla kontakten alla pedagoger emellan. Det är viktigt att förstå att både de utlokaliserade och de centralt placerade musiklärarna idag bedriver musik- och kulturskoleverksamhet inom Örnsköldsviks kommun.

Under hösten 2006 har KSC organisatoriskt gått samman med gymnasieskolans Estetprogram och Hantverksprogram med inriktning Mode och Design, vilket har inneburit att en rektor har ansvar för samtliga dessa verksamheter.

Styrdokument

I Örnsköldsviks kommuns skolplan för 2004-2007 nämns kulturskolans verksamhet tidigt. Bilden ges av kulturskolan som en resurs och förmedlare av kunskap i syfte att stimulera lärandet hos barn och ungdomar:

Människor lär på olika sätt och i vår kommun vill vi lyfta fram alternativa kunskapsformer. Kulturskolecentrum är här en betydelsefull resurs i skolans utveckling med sin tyngdpunkt på de estetiska kunskapsformerna. (s. 4)

Det är värt att belysa det faktum att de grundskoleanställda lärare som bedriver kulturskoleverksamhet ute på skolorna inte tas upp i ovanstående sammanhang. Vidare talar man om vikten av att kunna uttrycka sig på olika sätt:

Att skapa och uttrycka sig på olika sätt underlättar för barn och ungdomar att värdera och förstå sin omvärld och för att bli stärkta i sin identitet. De lever i en tid som kännetecknas av information och tidspress, vilket pekar på behovet av att skolan uppmärksammar de långsamma processerna. Under hela skoltiden måste barn och ungdomar få möjlighet och tid till eftertanke för att bearbeta sina små och stora frågor om livet. /---/ Dessa frågor som har stor betydelse för att se sig själv som en värdefull del av samhället. (s. 13)

Sist så vill jag lyfta fram ett stycke som resonerar kring den kulturella mångfalden:

I vårt mångkulturella samhälle är kunskapen om det egna landet och andra länders religioner och kulturer mycket viktiga för eleverna. Med nyfikenhet, öppenhet och vilja att förstå omvärlden, kan en harmonisk samvaro skapas utan våld, främlingsfientlighet och kränkande behandling. (s. 14)

Här betonas vikten av att i vårt ”nya” mångkulturella samhälle besitta en kunskap, öppenhet och förståelse för en omvärld som är annorlunda än en själv.

KSC har tagit fram en verksamhetsplan som sitt viktigaste styrdokument (2006). I denna hänvisas till ovan nämnda skolplan, men också till FN:s konvention om barns rättigheter. Dessutom har KSC ett uppdrag från Barn- och utbildningsnämnden att 2006-2007 verka för att bli ”en modern kulturskola i samarbete med gymnasieskolan” (BUN, 2006, s. 15) Dessa styrdokument har format det tredelade uppdraget:

Vi ska samverka kring kulturämnen och projekt samt ämnesundervisning i våra kulturämnen i de olika skolområdena i grundskolan

Vi ska samverka på liknande sätt, främst med estetiska programmet, samt bedriva ämnesundervisning inom gymnasieskolan

Vi ska bedriva en egen verksamhet inom Kulturskolecentrum i form av såväl egna projekt som körer, ensembler, orkestrar, dans- och teatergrupper som kommer unga kulturutövare till nytta. (s. 5)

Under rubriken ”Ledningsdeklaration” i verksamhetsplanen står att läsa ”Den viktigaste uppgiften för kulturskolorna är att ge alla Sveriges barn och ungdomar tillgång till kulturen som språk” (s. 5). Denna tanke formuleras i mål som:

Vi ska stå för både bredd och spets i en verksamhet för alla barn och unga

- genom att erbjuda en inspirerande mångfald av konstnärliga arbetssätt och arbetsformer som möjliggör såväl en bred basverksamhet som en mer yrkesförberedande spets
- genom att individanpassa och göra skolan tillgänglig för alla oavsett mentala, fysiska, kulturella, sociala, geografiska eller ekonomiska förutsättningar.

Vi ska vara en ledande kulturskola med full utsyn

- genom att aktivt arbeta för att nå nya målgrupper. (s. 6)

KSC tolkar och förtydligar alltså uppdraget till att omfatta *alla* barn och unga. I verksamhetsplanen slås även fast att KSC ska vara ”en mötesplats för lustfyllt skapande, ett nav för kulturell gemenskap och en bro till det övriga lokala och regionala kulturlivet” (s. 5).

Verksamhetsplanen beskriver att man vill utvärdera verksamheten i nyckeltal. I mätbara siffror ska man över tid kunna se om kulturskolan gör ett bra arbete och vad som behöver utvecklas. I detta sammanhang nämns dock svårigheten att mäta företeelser som är mer subtila, som till exempel i hur hög grad en kulturverksamhet ökar trivseln på en skola, eller i hur stor utsträckning elever som haft problem i skolan får en bättre och meningsfullare tillvaro genom kulturskolan.

Verksamhetsplanen anger att KSC hade en nettobudget för 2007 på 7,4 miljoner kr. Denna jämförs med kommunens storlek och det konstateras att budgeten är relativt liten, vilket förklaras med att skolområdena fick en del av de ekonomiska medlen då lärare flyttades ut.

Det konstateras vidare att 22,8 procent av kommunens barn och ungdomar varje vecka möts av kulturskolans verksamhet. Det är alltså runt 2500 barn och ungdomar som på kontinuerlig basis tar del av verksamheten.

Verksamhetsplanen tar även upp en ambition att fortsätta en dialog kring avgiftsfrihetens vara eller inte vara. Man nämner som lämpliga aspekter; storleken på dagens avgiftsnivåer, förekomsten av syskonrabatt, och skillnad på enskild och gruppundervisning.

Resonemang kring avgiftsfrihet

Jag möter kulturskolechefen sedan 2000, Christer Joald, dansläraren Tatiana Miltchakova som arbetat i 15 år på kulturskolan och gymnasietestetprogram, samt den nytillträdde verksamhetsledaren Sten-Ove Sundlöf som tidigare arbetat i 32 år som gitarrlärare på kulturskolan. Christer berättar att KSC har tre verksamhetsgrenar; musik, dans och teater varav musiken är störst med ungefär 85 procent av verksamheten. Dansen har ungefär 400

elever, drygt 10 procent av den totala verksamheten. Teater har funnits kortast, i sex år och motsvarar resterande verksamhet. Denna fördelning beror på att kulturskolan bygger på den gamla musikskolan.

Christer menar att eftersom kommunen har socialdemokratiskt styre, så baseras avgiftsfriheten på en ”önskan från politikerna att varje barn ska ha en demokratisk rätt och möjlighet att vara med i den här verksamheten” (s. 5). Detta med avgiftsfrihet är dock inte något för alltid stadfäst beslut. Till exempel ska man nu i höst tillsammans med tjänstemän från kommunen göra en utvärdering för att se över den nya organisationen (utflyttningen av lärare till grundskolan) och lösningen med avgifter.

Både Christer och Sten-Ove säger sig ha märkt en ökning av intresse när man tog bort avgifter, vilket lett till ökade köer. Det handlar dock inte om fler barn från olika sammanhang, upplever de, utan om fler barn av ”de gamla vanliga” (s. 6), alltså barn från ”vanliga medelklassfamiljer och familjer med bra utbildning...” (s.6). Det är familjer med en stark kultur- och bildningstradition, familjer som ”...är väldigt medvetna om vad vi håller på med, de är väldigt medvetna om vad de vill att deras barn ska ha, hur det är viktigt med kultur och så vidare...” (s.6). Dessa föräldrar tar även tillfället i akt att anmäla sina barn till flera olika aktiviteter, då det inte kostar något. Det har däremot inte kommit några fler barn med utländsk härkomst på grund av avgiftsfriheten, säger de. Här tillägger dock Tatiana att hon har en hel del ungdomar med utländsk bakgrund dagtid på estetprogrammet ”då de kan välja själv”(s. 3), men att det är mindre på kvällstid.

En annan effekt har de sett i att de har fått en mycket större frihet att lägga upp sin undervisning. Eftersom kravet inte finns att varje elev ska ha 20-30 minuter enskild undervisning så har man möjlighet att på ett helt annat sätt variera efter behov och barnens utveckling, något som de upplever att lärarna gör.

Hur speglar kulturskolan samhällets mångfald?

Christer berör den kulturella mångfalden i kulturskolan och säger att det är ungefär 2/3-delar som är flickor i verksamhet. Alla tror att det har med stadens kultur att göra – som pojke ska man spela ishockey eller någon annan sport, inte hålla på med dans eller något liknande.

När det gäller den socioekonomiska mångfalden menar de att det stora flertalet barn och ungdomar kommer från ”välsituerade familjer, väletablerade familjer i det här samhället” (s. 3). Detta tror de, beror mest på bildningstradition, att de familjer som söker sig till verksamheten är de som själva gått till musikskolan förut, har en akademisk utbildning och tycker att det är viktigt att deras barn får en kulturell bildning. Det är familjer som vet sökvägen, vet hur de ska gå tillväga, vem de ska ringa, vilka blanketter som ska fyllas i, och så vidare.

Föräldrar med utländsk bakgrund söker sig i allmänhet inte till denna verksamhet, menar Christer. Tatiana nämner att hon har några rysktalande barn i sin dansverksamhet. Hon har blivit uppsökt av deras föräldrar som tar för givet att barn ska få ta del av kulturell verksamhet, därför att de kommer ifrån länder med stark kulturtradition.

Sten-Ove berättar att de inte har någon undervisning på ”några speciella etniska instrument” (s. 3), utan man kan erbjuda undervisning på de traditionellt västerländska instrumenten.

På frågan om man har någon verksamhet där man når alla så lyfter Christer fram att det finns exempel där man når alla barn. Det mest utvecklade är kanske Ängetskolan som har en väl fungerande brassverksamhet, där man når alla i åk 4-5 men också har ensembler och elever i åk 6-9. Denna verksamhet är igångsatt av utlokaliserade musiklärare. Sedan bedriver KSC olika projekt ute på skolorna, där man når ut till alla. "Write an Opera" är ett projekt där en trio lärare åker ut till en skola och tillsammans med barnen skapar en operaföreställning. Teatersidan åker ut till ett skolområde per termin och gör teaterprojekt. Man skulle gärna vilja göra fler projekt, men tid och resurser räcker inte till.

Personalen på KSC består av 15 kvinnor och 10 män. Av dessa kommer en ifrån Vitryssland, resterande har svenskt ursprung.

Resonemang kring breddad rekrytering

Man har inte fått några tydliga direktiv uppifrån om just breddad rekrytering. Däremot ska en utvärdering göras i höst där man ska titta på bland annat om man i den nya organisationen och med avgiftsfriheten nått nya målgrupper. Frågan om breddad rekrytering kommer alltid upp under utvärderingsdagar, menar Christer, så det är något som ofta har stötts och blötts. Och då berörs alla möjliga målgrupper, inte någon specifik. Det har dock varit svårt att hitta en bra strategi. Något som både Christer och Sten-Ove upplever, är bristen på kunskap om vilka behov och förväntningar familjer från andra kulturer har. En sådan kunskap skulle kunna ge ljus över hur man drar upp nya sökvägar till just denna målgrupp. Samtidigt gör det höga trycket och den stora efterfrågan att det är svårt att hinna med att verkligen sätta sig ned och reflektera över dessa frågor. Rekryteringen av elever;

blir som den blir /.../. Vi har inte behövt tänka så mycket och det är kanske ett av skälen till att vi inte når de här grupperna som vi vill nå. Vi har inte behövt gå ut och göra så mycket marknadsföring, utan folk söker sig hit, man tar emot dem och så är trycket jättehögt. (s. 8-9)

Vi har fullt jobb ändå. (s. 9)

När det gäller nyrekrytering av personal så tänker man "traditionellt", säger Christer. Frågan om rätt kompetens kommer i första hand, medan aspekter som jämställdhet och etnisk mångfald kommer i andra hand. På frågan vad som är rätt kompetens så menar Christer att man anställer den som är mest kompetent för jobbet. Man ser på vilken typ av lärare som behövs, till exempel en ny gitarrlärare, och så försöker man anställa en gitarrlärare med behörighet och rätt utbildning:

Som arbetsgivare ska du kunna motivera varför du anställer en person framför en annan. Och då är ju alltid ett starkt argument; det är en person med rätt utbildning, den utbildning vi behöver. Och då faller ju alla andra argument. (s. 8)

Den styrande ambitionen vid personalrekrytering är alltså att finna lärare med behörighet för de ämnen som skall undervisas i.

En unik organisation

För att få reda på lite mer ur lärarperspektiv och komplettera bilden av Örnköldsviks kommuns sammanlagda kulturskoleverksamhet så åkte jag ut på två grundskolor och

intervjuade tre musiklärare där. Två av dessa lärare är även anställda av grundskolan och kunde därmed ge ett annat perspektiv på den utflyttade organisationen. Det var inte min tanke från början att åka ut och göra detta men jag upplevde under intervjun med Sundlöf, Miltchakova och Joald att ett sådant initiativ skulle kunna ge mig väldigt mycket, vilket även visade sig vara fallet.

Intervju 1, Upplägg

Thomas Einarsson är gitarr och ensemblelärare på KSC. En del av hans tjänst är förlagd ute på Hållängets skolan, en F-9 skola, bland annat som en följd av att denna skola inte fick någon lärare från den gamla kulturskolan vid omorganiseringen. Här riktar han sig mot högstadielärover med ett upplägg som kanske inte är så vanligt.

...för min del då, så har jag väldigt öppet upplägg, det vill säga än så länge har jag inte tagit in några nya elever (skolan hade gått 2 veckor in på höstterminen. Förf. tillägg). De flesta av mina kollegor gör det på våren redan. Jag börjar jobba här och försöker ha en dialog med A (musikläraren på skolan. Förf. tillägg) och skolledning om vad det är jag egentligen ska göra. Och sedan har jag ju min kompetens /---/, jag spelar gitarr, jag kan rock'n roll. Och jag kan jobba i projekt med andra lärare och sådana saker. Så upplägget är att jag har en viss del gitarr, men försöker ha mycket fri tid att disponera gentemot vad skolan behöver. (s. 1)

Thomas arbetar även på gymnasienivå mot IV (Individuella programmet) och IVIK (Individuella programmets introduktionskurser) där han har ett liknande upplägg, i syfte att skapa nya kontakter och fånga intresse.

Resonemang kring avgiftsfrihet

Thomas anser att man tog bort avgifterna av tre anledningar. För det första så ville man ge pedagogerna en större frihet att lägga upp sin undervisning. För det andra så ville man nå alla med kulturskoleverksamheten. För det tredje så menar han att det blev orättvist med avgifter,

Förut var det så, att du hade ju grundskolans undervisning här som var teoretisk och så hade du kulturskolans undervisning som var...de lärde sig spela. Men sedan började de där gå ihop med varandra. Alltså egentligen var det grundskolan som började spela mer och mer. Och för att de här då skulle kunna gå in i varandra, då kan inte den ena vara avgiftsbelagd och den andra fri, obligatorisk /.../. /---/ Då blev det ju liksom orättvist /.../. (s. 3)

Han exemplifierar även med när han uppmuntrar sina gymnasieelever att ta med sig kompisar och det har dykt upp en på lektionen. Ska då den kompis inte betala, blir frågan. Han menar att avgifter minskar möjligheten att spontant komma och ta del av verksamheten.

Thomas tror att en konsekvens av att återinföra avgifter skulle vara att det skulle bli svårt att motivera för sådana som inte har någon referens till vad kulturskolan är, till exempel vissa föräldrar med utländsk bakgrund, att betala en avgift, just eftersom de inte vet vad de betalar till eller för.

Thomas anser att avgiftsfriheten verkligen gett större pedagogisk frihet. Den innebär att han inte behöver begränsa sig enbart till mätbara undervisningsformer, som till exempel enskilda lektioner á 20 minuter. Avgifter skulle styra honom att ta in elever som betalar så att de skulle kunna garanteras undervisning, vilket skulle innebära att den fria disponibla tiden minskar. Eftersom all annan undervisning på skolan är gratis skulle det vara svårt att ha det upplägg som Thomas har om hans verksamhet var avgiftsbelagd. Hur ska han kunna hjälpa klassmusikläraren? I vilket skede övergår den uppfångande "fria" verksamheten till en

verksamhet som kostar? Dessutom anser Thomas att avgiftsfriheten i hans upplägg möjliggör en spontan kontakt med eleverna. Han behöver inte föräldrarnas tillåtelse utan kan arbeta på samma villkor som alla andra lärare på skolan.

Vidare menar Thomas att avgiftsfriheten i sig inte dragit några nya målgrupper till verksamheten. Däremot så konstaterar han att den pedagogiska friheten som kommer av avgiftsfrihet, resulterat i en verksamhet idag som inte skulle ha funnits annars, och exemplifierar med 12 rockband på gymnasienivå, minst 19 på grundskolenivå och ett storband som till stor del bygger på en skolas kulturskoleverksamhet. Dessutom har just rockbandsverksamheten haft en tendens att dra till sig så kallade ”strulelever” (s. 5), de har fått fungera i ett nytt sammanhang, vilket i sin tur lett till att sådana verksamheter rönt respekt för och uppskattning av musikämnet och dess pedagoger.

Thomas menar att avgiftsfrihet är en förutsättning för att kunna nå ut bättre; ”Vill du nå nya målgrupper, då måste du ha en möjlighet att byta arbetssätt och prova nya arbetssätt för att se hur du ska nå dem. Det är avgörande” (s. 3). Han utvecklar detta och anser att, även om vi ännu inte hittat sökvägen till, till exempel, barn med utländsk bakgrund ännu, så skulle avgifter omöjliggöra försök att dra upp den sökvägen.

Han föreställer sig även att en effekt av avgiftsfrihet kan vara ett ekonomiskt bortfall och minskade materiella resurser.

Hur speglar kulturskolan samhällets mångfald?

Thomas anser att kulturskolan i vissa hänseenden speglar samhällets mångfald i mycket liten utsträckning. Samtidigt så tycker han sig se en skillnad på verksamheten inne i staden och den ute på skolorna. Inne i staden deltar fler barn och ungdomar vars föräldrar har musikbakgrund, medan verksamheten ute på skolorna når alla. Ute på skolorna innefattas alla, även de som, till exempel, inte har de ekonomiska förutsättningarna eller bor så till att de kan vara med. Detta baserar han på egen erfarenhet. Han ser att hans eget sätt att arbeta ute på skolan når många.

Av de elever Thomas har, uppskattar han att 10 procent är av utländsk härkomst. De är alla i gymnasieåldern, och han säger att ”alla kommer från Sörliden, och det är Ulfs förtjänst, det är han som har lotsat dem”(s. 5). De elever Thomas har på högstadienivå går alla på Hållängets skolan, som i princip inte har några elever med utländsk härkomst. Men, säger Thomas, ”hade det funnits invandrare på Hållängets skolan då hade jag jobbat hårt för att få med dom”(s. 6).

Thomas är glad över att just rockbandsverksamheten består av 75 procent flickor, då den genren annars brukar vara mansdominerad.

Personalen har inga lärare med utländsk härkomst, hävdar han. De som blir musiklärare är de som har lyckats i musikskolan och det blir på så sätt en rundgång. Han tycker sig se samma typ av tendens i övriga skolvärlden med. Man bejakar ett system, i kulturskolans fall ett system som bygger på att man ska veta hur man söker på blanketter, ställer sig i kö, vet vad som finns och är beredd att skjutsa sina barn till verksamheten.

Har du själv som lärare varit med om en undervisning, haft roligt i en viss form utav undervisning, en viss form av verksamhet eller orkester, då bedriver du gärna den undervisningen sedan, och bejakar det systemet. (s. 6)

Nyanlända invandrare, till exempel, får svårt att veta att denna verksamhet finns, då alla blanketter är på svenska. Det handlar om bildningstradition, menar Thomas, barn vars föräldrar är musicerande är klart överrepresenterade i kulturskolan.

Själva verksamheten är dock präglad av en stor mångfald anser Thomas, med många olika genrer och uttrycks sätt. Det enda som kanske saknas, tillägger han, är musik från andra kulturer.

Resonemang kring breddad rekrytering

Några konkreta direktiv om breddad rekrytering känner Thomas inte till. Han upplever dock att det finns en politisk medvetenhet om att kulturskolan inte når ut till alla barn och ungdomar som den borde, men att politikerna saknar det mod som krävs för att formulera åtgärder. Han skulle önska att de skulle säga det rätt ut, så att kulturskolan får bättre verktyg att sudda ut segregationer i samhället. Thomas känner han ett stöd från sin chef att arbeta med dessa frågor, att arbeta för att nå nya målgrupper. Han upplever samtidigt att kulturskolans pedagoger på detta område får signaler som upplevs som dubbla budskap. Å ena sidan så vill man arbeta för att ta bort den långa kön till ämnesundervisning, å andra sidan vill man arbeta för att vara en musikskola för alla. Detta har gjort att en del försöker nå ut till fler, medan andra gör det i mindre utsträckning.

Själv har Thomas tänkt mycket i dessa banor och det fria upplägget av hans tjänst syftar just mot att nå flera. Han berättar om att mycket av det han gör är präglat av en vilja att nå ut, och då har han funnit att en väg att gå, är genom grund- och gymnasieskolan.

Men kontakten tar jag alltid under skoltid, och uppfångandet är alltid under skoltid. /---/ Så jag börjar min dag nu. Även om vi inte varit här och gjort detta (intervju. Förf. tillägg), så hade jag varit här 8.15 /.../ även om lektionen börjar 9.40. Just för den här tiden innan, den är jätteviktig för mig. Sitter jag inte här (i musikrummet. Förf. tillägg), så då är jag ute i korridorerna och pratar med folk /.../, söker kontakter eller reparerar instrument. Jag försöker tillbringa mycket tid på skolan. (s. 1-2)

Samarbetet med grund- och gymnasieskolan har många fördelar, menar Thomas. Genom erfarenhet och forskning som han bedrivit har han funnit att den direkta kontakten med barnet eller ungdomen är oerhört viktig för att sänka trösklarna till kulturskolans verksamhet. Han nämner även att självförtroendet hos en individ spelar stor roll för om den vågar ta kontakt eller inte; ”ju sämre självförtroende eleverna har, ju närmre måste du vara dem för att de ska vara med på tåget” (s. 2). Då är det viktigt att man har skapat denna direktkontakt, menar han.

Thomas berättar om tidigare erfarenheter från rockbandsverksamhet ute på en annan skola. Här såg han ett tydligt samband mellan att flytta på en verksamhet in till centrum och att sätta ett hinder i vägen för barn att delta. Han arbetade på en skola belägen cirka 40 km ifrån staden och hade i sina rockband en hel del barn med olika problem:

Men så fort man flyttar på barn, då sätter man ett hinder i vägen. Då sällas många bort. Och har de alkoholiserade föräldrar, då är det kört. Dem når du aldrig. /---/ Och jag kunde alltså ha ett rockband där en hade en alkoholiserad förälder, en hade dyslexi, en hade /.../. De flesta hade alltså ganska grava problem. Hade jag bedrivit den verksamheten i staden hade de aldrig (sagt med emfas) varit med. Inte en suck! (s. 2)

På denna skola fick han även uppleva hur barn som inte fungerade så bra i skolan, genom rockbandsverksamheten fick en meningsfull sysselsättning i skolan. Detta gjorde att han på

elevkonferenser kunde ge besked om att elever som annars kanske skolkade och inte gjorde någonting, nu i rockbandet tog ansvar och fungerade mycket bra. Detta sågs ju med mycket positiva ögon av rektorn och de andra lärarna och ledde till att uppskattningen och respekten för verksamheten ökade.

Att Thomas är på *en* skola på *kontinuerlig* basis har gjort att han har blivit en naturlig musikpersonlighet där. Han ger flera exempel på hur han blir uppsökt av elever som vill spela, och det menar han beror på att han gjort sig känd på skolan, men också att han lärt känna eleverna där.

Till sist understryker han att man med vilken verksamhet man än väljer att ha, alltid kommer att tilltala vissa och avskärma andra. Det är omöjligt att göra något som tilltalar alla, eftersom vi är så olika. Men, menar han, man skulle i alla fall försöka få bort det här filtret som har med bildningstradition och system att göra: Det system som tilltalar rikssvensken med blanketter och kö, men avskärmar de som inte känner till det eller inte har förutsättningar att uppfylla dess krav.

Intervju 2, Upplägg

Efter denna intervju åker jag till Sörlidenskolan som är en F-9 skola. Här möter jag en musiklärare, Roland Wollbriin och Ulf Söderlund, som är gitarr/ensemblelärare. Ulf var en av de lärare som utlokaliserades från kulturskolan i den nya organisationen, men han delar ändå upp sin tjänst idag så att han har deltidstjänst på Sörlidenskolan och en deltidstjänst inne på KSC.

Ulf har alltså lagt upp sitt arbete på Sörlidenskolan i dialog med sin chef och sina lärarkollegor där. Han samarbetar både med Roland i obligatoriska ämnen som "Elevens val" och har egen frivillig undervisning, ensembler och enskilt på olika instrument. Denna verksamhet sker dagtid på skolan. På KSC har Ulf enskild undervisning av gymnasieelever.

Resonemang kring avgiftsfrihet

Ulf anser att avgiftsfriheten skapat flera positiva effekter. Det är exempelvis mycket lättare att kunna erbjuda elever att prova på när det inte kostar något. Nu kan han spontant bjuda in elever att vara med, samtidigt som han uppmuntrar spelande elever att ta med sig sina kompisar. Ulf känner en frihet att ta in fler elever som vill spela, dock till den gränsen när han upplever att grupper blir för stora. Han säger att det inte skulle vara några problem att fylla en heltid på skolan, för han ser att hans verksamhet tilltalar väldigt många.

En annan effekt är att man sänker tröskeln för familjer med begränsad ekonomi, och ger förutsättningar för de som annars skulle hamna utanför att delta i verksamheten. För de invandrargrupper och socialt svagare grupper som inte självmant söker sig till kulturskolan, utgör avgifterna på gymnasienivå ett filter tycker Ulf.

Ulf hävdar att det största hindret med avgifter inte skulle vara det rent ekonomiska, utan den "byråkratiska processen" (s. 6) som är förknippad med dessa. Så ofta "har man tappat elever för att de eller deras föräldrar måste fylla i en blankett" (s. 6). Det kan även vara svårt för föräldrar som inte förstår svenska att sätta sig in i det svenska ansökningsförfarandet. Ulf har på Sörlidenskolan tagit över den mindre byråkratiska del som är förknippad även med avgiftsfrihet – att man skriver in sig. Men det händer även att han låter elever vara med som

anmänt intresse utan att det fylls i blanketter, för ”det kostar inga pengar, så varför inte”. Han menar att det är musiken och det roliga som måste stå i centrum.

Hur speglar kulturskolan samhällets mångfald?

Ulf och Roland berättar att Sörlidensskolan har en mycket stor mångfald, både socioekonomiskt och etniskt. Skolan ligger i ett område med många barn av utländsk härkomst och ett flertal svenska familjer med sociala problem. Samtidigt innefattar skolans upptagningsområde även ett närliggande attraktivt villaområde där barn har välbärgade föräldrar med betydande positioner i näringsliv och dylikt.

Av de cirka 400 eleverna på skolan uppskattar Roland att drygt 40 procent kommer från andra länder. Ulf menar att han i sin verksamhet har runt 30 procent som har utländsk bakgrund. När han kom till skolan för sex-sju år sedan, hade han bara ett fåtal elever med utländsk bakgrund. Detta tror han beror på att verksamheten då endast drog till sig svenska elever vars föräldrar var rotad i den svenska ”kulturskoletraditionen /.../ den är inte lika vanlig utomlands, och därför är det inte lika naturligt” (s. 7).

Idag tycker Ulf att det går relativt bra att nå många och spegla skolans mångfald, mycket på grund av att han skapat kontakter och gjort sig till en naturlig musikpersonlighet på skolan. Alla på skolan vet vart de ska vända sig om de vill delta i kulturskoleverksamhet. Däremot är det inte säkert att alla elever ser Ulf som kulturskolans ansikte utåt.

...om du frågar någon av mina elever om de spelar i kulturskolan så är det inte säkert att alla säger ja. För de säger att de spelar med Ulf, eller de säger att de spelar på skolan; ”nej, jag spelar inte på kulturskolan, jag spelar här!”, säger de då. (s. 7)

Ulf fortsätter beskriva mångfalden och berättar att han har både barn med förmögna föräldrar och barn med föräldrar som har svag ekonomi. Dessutom, i och med att han är ute på skolan så når han även barn som inte fungerar så väl där.

...jag har under flera år haft lite extra ögon på de här som faller utanför som inte går till vanliga klasser, som skolkar från vanliga skoltimmar. Som har mycket frånvaro och inte trivs på skolan, där brukar jag hålla mig lite vaken. Om jag märker att det finns ett intresse för musik, så frågar jag dom om de kanske vill prova lite grand, och hoppa med och testa. Och ibland är det så att det kanske bara blir ett halvår eller någon månad som de provar, men man har kanske fått en kontakt med dem, en vuxenkontakt som kan vara viktig. Men ibland kan de ju också bli något väldigt bra utav det, att de har ett intresse, någonting som blir viktigt i deras liv och det är ju väldigt mycket värt, både i skolan och rent allmänt, eftersom de kommer att fungera bättre på andra ämnen också om de trivs med någonting på skolan. (s.4)

Vidare så tycker sig Ulf se, att på de skolor som kulturskolelärare bedriver ensembleverksamhet, så når man fler än de som lever kvar i enskild undervisning på det individuella instrumentet.

Ulf och Roland resonerar kring mångfaldens olika konsekvenser. De anser att mångfalden skapar större öppenhet och förståelse människor emellan. Roland säger:

Det är ju bra för oss och våra barn som växer upp att de kan se alla sorters människor, med slöja eller utan slöja /.../. Men många andra skolor har inte något hum utan tittar bara två gånger ungefär som att det var en apa i en bur. Det problemet har ju inte vi. (s. 2)

Han beskriver, med instämmande från Ulf, hur mångfalden har gjort förhållandet ”Olikhet” till något normalt:

Men det kan jag säga, ja, jag vet inte...man ser ju inte, man är så van...man ser inte om det är en svensk liksom eller, man tänker inte på det i alla fall. Våldigt ofta tänker man, ja visst ja...(s. 3)

De går vidare och berättar att mångfalden innebär en utmaning. Sörlidenskolan är en av de skolor i kommunen som tar in mest nyinflyttade från andra länder. Detta gör att det tar några år innan dessa elever får bra betyg i ämnen, vilket gör att skolans betygsgenomsnitt är sämst i länet och bland de sämsta i landet. Detta märks ju i statistiken och då menar Ulf att man måste se mer nyanserat på varför det är så, när skolan bedöms utifrån.

Sedan medför en större mångfald fler faktorer att tänka på som pedagog. Det krävs mod att våga kasta sig in i något man inte riktigt behärskar och det är något som Sörlidenskolans pedagoger tvingats göra. En annan utmaning är att det blir fler konfrontationer människor emellan. Det blir många kulturkrockar och överhuvudtaget kan lärmiljön upplevas som mer ansträngande än en mer homogen sådan. Man måste också på Sörlidenskolan som pedagog hela tiden vara beredd på att det när som helst kan komma in nya elever i klassen.

Resonemang kring breddad rekrytering

Ulf känner inte till några direktiv uppifrån som handlar om just breddad rekrytering, vare sig från politiskt håll, KSC:s håll eller den lokala skollidningens håll. Däremot så finns det intresse och önskemål lokalt att arbeta med dessa frågor.

Här lever vi mitt i smeten, om man säger så. Då måste vi ta en sådan diskussion, det måste man inte på andra skolor. För att det här är en smältdegel, ungefär som USA, en smältdegel för olika kulturer /---/ Det är lättare på sådana platser att ta diskussionen, än på andra skolor som knappt har några invandrare eller bara har medelklass. (s. 8)

Han tillägger att det är lättare för skolor med mer homogen elevsammansättning att inte känna samma angelägenhet över ämnet. Ulf berättar vidare att han försöker nå eleverna på deras nivå och efter deras önskemål. Han vill inte att breddning ska ske på bekostnad av spetsverksamhet, därför erbjuder han de elever som vill enskild undervisning.

Ulf lyfter vikten av att nå de barn som normalt inte söker sig till kulturskolans verksamhet. Han söker, till exempel, medvetet upp de som har problem i skolan, och han vill nå ut till alla på skolan.

En viktig egenskap hos en pedagog som vill nå fler med sin verksamhet är att våga ge sig in på områden som man inte riktigt behärskar helt, menar Ulf, och exemplifierar med ett "Elevens val"-projekt som han och Roland haft. De upptäckte att karaoke var ett bra sätt att nå invandrargrupper, speciellt de afrikanska. På en lägerskola använde man sig av karaoke, Ulf berättar:

Barnen som kliver fram där, de känner sig hemma, och man upptäcker att, wow, här finns det verkligen talanger, sångröster, allt det som vi inte behärskar riktigt liksom, som man känner sig ny för /.../ (Dessa elever. Förf. tillägg) finns då på skolan. (s. 9)

Ulf menar att man som pedagog måste våga ta till vara och uppmuntra sådana talanger som ligger utanför ens egentliga kompetensområde, som i det här fallet sången.

Avgiftsfrihet och den nya organisationen

Jag är väldigt nyfiken på hur den nya organisationen med utlokalisering av kulturskolans lärare i kombination med avgiftsfriheten märks och jag frågar Roland och Ulf om detta. Ulf berättar om effekterna:

...den kontakten jag får som kulturskolelärare knuten till den här skolan, den är ju mycket närmare till eleverna, än som tidigare när jag har varit kringåkande mellan skolor. Då har det blivit en väldigt flyktig kontakt. Och som jag provat också, att man finns i en centralskola. Där upplever jag att där får man inte lika många elever och inte samma bredd av elever som spelar. (s. 1)

De berättar också att den ständiga kontakten med eleverna gör att Ulf syns och blir känd – han blir en naturlig musikpersonlighet och barnen vet vem de ska vända sig till om de vill spela. Eftersom Ulf har möjlighet att integrera sin undervisning med de allmänna skolämnena så kan skolan dra nytta av hans kompetens på det sättet också. Det har då, till exempel, blivit lättare att i "Elevens val" kunna ge eleverna vad de vill ha, eftersom Roland är pianist och Ulf är gitarrist. Detta skapar fler valmöjligheter. Sedan ur den allmänna musikleärens perspektiv så är det en stor tillgång att vara två, eftersom man kan få psykologiskt stöd av varandra.

Nackdelen med utlokaliseringen är att det minskat kontakten mellan de utflyttade och KSC, hävdar Ulf. Det finns mindre naturliga mötesplatser, vilket ses som negativt eftersom man ju tillhör samma yrkesfack och "har mycket att prata om" (s. 5). Det har också gjort att samarbetet mellan dessa lärare och kulturskolan minskat. Här tror Ulf att KSC organisatoriskt kan göra mer för att öka känslan av samhörighet och öka förutsättningen för alla kulturskolelärare att inspireras av varandra. "Man ska, till exempel, inte behöva känna att man är en mindre musikleare för att man tillhör en grundskola" (s. 6), anser han.

Sundsvall

Sundsvalls kommun är en kustkommun i södra Norrland med knappt 95 000 innevånare (SCB 6). Kommunen har drygt 19 000 barn och ungdomar i åldrarna 0-17 år (SCB 7). Dess musikskola omvandlades 1999 till kulturskola. Man har avgiftsfri undervisning sedan minst 22 år. Budgeten för Sundsvalls kulturskola är för 2007 17 miljoner 700 tkr. Den har två rektorer, en skolassistent, en skolteateransvarig samt en vaktmästare/instrumenttekniker. De estetiska ämnen är fördelade som följer: Två bild- och två museipedagoger, en danspedagog samt 1,5 tjänst drama/teaterpedagog och 36 musikleare. Dessutom samarbetar man med en grundskolelärare som arbetar med FMT, funktionsinriktad musikterapi. Det är även en av musiklearna som använder FMT i sin tjänst. Slutligen har en musikleare en del av sin tjänst avsatt till undervisning i kreativt skrivande.

Styrdokument

Kulturskolan i Sundsvall styrs av samma statliga och kommunala dokument som finns för grundskolan i kommunen. I "Skolplan för Sundsvalls kommunala skolor" (2004) står att läsa om hur läroplanerna är grundade på bland annat "FN:s barnkonvention, där barnets rätt till yttrandefrihet och ett rikt kulturliv är fastslagen" (s.16). Skolplanen tar upp ett eget avsnitt för just kultur och integration och är väldigt tydlig med att motivera varför alla barn ska få tillgång till kultur:

De konstnärliga uttrycksformerna är viktiga för en allsidig utveckling och för förmågan att bearbeta och förstå omvärlden. /---/ Kunskap om vårt kulturarv, kulturen i vår samtid, i vårt land och andra delar av världen ger också eleverna en känsla av sammanhang och förståelse i mötet

med andra människor. /---/ En trygg och fast förankring i kulturen, språket och historien utgör en viktig grund för elevens utveckling. Alla elever ska kunna bygga upp en identitet utifrån sitt kulturarv. Eleverna ska genom skolan kunna utveckla kunskaper som möjliggör delaktighet i det svenska samhället. Det är angeläget att skolan tillvaratar alla kunskaper och erfarenheter. Såväl internationalisering som integration handlar om att kunna möta olika kulturer i dialog och kunna visa ömsesidig respekt för varandras likheter och olikheter.(s. 16)

Vidare beskriver skolplanen konkret vilken roll kulturskolan ska ha i samhället och vilken målgrupp som är den mest prioriterade.

Det är också viktigt att barn och unga får uppleva kultur och att skolan använder sig av det professionella kulturlivet som en resurs i sitt arbete. Sundsvalls kulturskola är en resurs för kommunens skolor i utvecklingen av de kulturella och skapande uttrycksformerna. Den primära målgruppen är elever i för- och grundskola. Alla elever vid kommunens skolor ska ges möjlighet att via kulturskolan avgiftsfritt delta i frivillig musik-, sång-, dans-, drama- eller bildundervisning i minst tre år. (s. 16)

I Sundsvalls kulturskolas egen folder med rubriken ”*Kulturskolan – en plats för lust, glädje och livsmod!*” (2007), står att läsa:

...vi vill att alla barn och ungdomar ska få känna glädjen i det egna skapandet. Känna den kraft som konsten och kulturen äger. Känna lusten till livet och självförtroendet stiga, hitta sina egna uttryck i konsten. Kort sagt: växa! (s. 2)

Man lyfter fram ambitionen att individen ska få en lustfylld upplevelse, växa och utvecklas som människa. Man lyfter fram att det är något som *alla* barn och ungdomar ska få ta del av.

Kulturen har en given plats i barnens vardag och barnen en given plats i kulturvärlden. Kulturskolan arbetar aktivt för att föra samman dessa två storheter och väljer att genom skolan nå ut till så många barn som möjligt. (s. 18)

Här återknyter foldern till skolplanen och nämner samarbetet med skolan som en plattform från vilken man försöker uppfylla uppdraget att nå alla barn och ungdomar. Vidare tar foldern upp att kulturskolan samarbetar med andra aktörer i samhället som riktar sig mot samma målgrupp. Dessutom nämner man att kulturskolan hjälper grundskolans pedagoger med fortbildning i kulturämnena. Man samarbetar även med Teater i Västernorrland genom att skapa musikteaterföreställningar tillsammans.

Foldern berättar att kulturskolan har uppdraget att köpa in professionell kulturverksamhet åt kommunens skolor. Under ett år fördelas ungefär 11 000 biljetter till skolornas barn, som då besöker teater-, dans- och musikföreställningar samt skolbio.

Resonemang kring avgiftsfrihet

Ulf Östholm, en av rektorerna för Sundsvalls kulturskola, har haft sin tjänst sedan 1998, dessförinnan har han arbetat sedan 1985 som gitarrlärare på den dåvarande musikskolan i Sundsvall. Under hela hans tid har man haft avgiftsfrihet. Ulf tror att det socialdemokratiska styret i kommunen är en bidragande orsak till att det idag är avgiftsfrihet i Sundsvalls kulturskola. Han kan inte säga vad politikerna haft som grund för detta beslut, men resonerar kring att det nog är den demokratiska värdegrunden att alla ska ha möjlighet att vara med som har varit vägledande vid beslutstagandet.

Han menar att det finns flera fördelar med avgiftsfrihet. En är att man ökar möjligheterna för barn från familjer med sämre ekonomi att delta, något han personligen upplevt under sina år

som gitarrlärare på kulturskolan. En annan fördel är att lärare får en mycket större pedagogisk frihet i sin yrkesutövning, på grund av att man inte behöver ge garanti om enskild undervisning varje vecka. Skulle avgifter finnas så menar han:

(Då) försvinner hela den här idén som vi har med att man måste vara pedagogiskt nyfiken, prova olika saker som kan göra det ännu bättre för eleverna. (s. 4)

Denna pedagogiska frihet upplevs även skapa förutsättningar för att finna nya vägar att nå nya målgrupper. Dessutom så lyfter Ulf fram att avgiftsfriheten möjliggör att elever och föräldrar lättare prövar på annan verksamhet än det instrument de kanske i första hand hade valt, eftersom det ändå inte kostar något. Detta gör i sin tur att det blir större mångfald, att det är fler som rekryteras till olika typer av verksamhet och instrument, något som inte skett i samma utsträckning med avgifter, tror Ulf. Han resonerar också kring att införandet av avgifter skulle kräva att ytterligare en person i så fall skulle behöva anställas, för att kunna hantera den ökande administration som det för med sig. Då är risken stor att en betydande del av avgiftsintäkterna skulle ätas upp den kostnad en sådan administrationstjänst skulle innebära, vilket då minskar motivet till att införa avgifter i första hand.

Hur speglar kulturskolan samhällets mångfald?

Sundsvalls kulturskolan anses av många vara kommunens flaggskepp, menar Ulf. Målet är att alla barn och ungdomar ska få en chans att välja att delta i verksamheten. Han uppskattar att man har ungefär 2000 elever som deltar i verksamheten på olika sätt, och då menar han elever som är ämneselever eller deltar i någon form av grupp- eller ensembleverksamhet. I och med kulturskolans storlek så kan den erbjuda ett smörgåsbord av olika aktiviteter. Här råder stor mångfald, man kan få spela bland annat ”salza, klezmer, klassiskt, folkmusik och rock” (s. 1) och det finns ett stort antal olika ensembler och körer. Man har bild-, dans-, drama-, musik-, skrivande- och museipedagoger som arbetar med barn och ungdomar på olika sätt. Man har även två terapeuter som med musiken som verktyg hjälper personer med koncentrations- eller inlärningssvårigheter. Kulturskolan har en stor och bred verksamhet, menar Ulf, och exemplifierar med ett rockprojekt ute på en grundskola, en orkester dagtid på en annan, den mångåriga ”Sångeri”-verksamheten på förskolorna som nu utvecklats till att innefatta både drama och rytmik, stråkprojektet ”Alla diggar grodan Cello” för åk 3-elever, teater- och dramaprojektet ”Djungelboken”, en ungdomssymfoniorkester, Sundsvall Symphonic Wind Band, en mängd körer och mycket annat. På dagtid sker kontinuerlig ämnesundervisning och olika typer av mer eller mindre kontinuerlig projektverksamhet ute på de flesta av kommunens grundskolor. På eftermiddag och kvällstid sker all verksamhet inne i centrum i olika typer av ensembler och grupper. Ulf anser att en stor orsak till att verksamheten blomstrar, i synnerhet på blåsinstrument-sidan, är att det är så många av pedagogerna som inte bara är kompetenta på sina respektive områden, utan också är eldsjälar och brinner för att fler barn och ungdomar ska få ta del av och uppleva det goda med verksamheten. I dagsläget är det till exempel kö på oboe, något som Ulf tror inte är så vanligt på andra musik- och kulturskolor. Det finns inte någon undervisning på utomeuropeiska instrument, men Ulf säger att både viljan och kontakterna finns för att kunna erbjuda en sådan undervisning, om sådana önskemål framförs.

Ulf upplever att Sundsvalls kulturskola har en överrepresentation av elever med ”engagerade föräldrar, sådana som är lite på tå, ofta sådana som skulle kunna välja en friskola” (s. 6-7), elever som kommer från ”mer välbärgade hem (med föräldrar. Förf. tillägg) som är mer på hugget när det gäller att styra sina barn till olika val” (s. 9). Trots detta menar han ändå att kulturskolan har en ganska stor blandning av elever vad gäller socioekonomisk bakgrund och

etnisk bakgrund, mycket på grund av att man verkligen medvetet försöker att nå ut till alla barn och ungdomar och för att verksamheten är avgiftsfri. När det gäller integration anser Ulf att kulturskolan nog är bättre än övriga samhället att tänka i dessa banor och säger att det är en viktig aspekt som de tänker på när de samtalar om hur de ska bredda elevrekryteringen. Det pågår, till exempel, ett samarbete mellan IVIK (Individuella programmets introduktionskurser) och kulturskolan, där gymnasieelever kommer och deltar i kulturskolans aktiviteter. Man planerar även att snart inleda verksamhet på en förskola med enbart utländska barn. Han nämner också ett pågående rockprojekt på en invandrartät grundskola och berättar om hur det har gjort att man har nått fler elever med utländsk bakgrund. Han ser det som ett problem att den folder man delar ut till alla barn i åk 3, med information om kulturskolan, endast finns på svenska idag, och säger att de nu använder en lösning där de sammanställt ett kort informationsblad på polska, filippinska, persiska, albanska, engelska, vietnamesiska, somaliska, tyska, portugisiska och ryska med hjälp av modersmåls lärare.

Könsfördelningen hos eleverna uppskattar han till 50/50, med en marginell övervikt av flickor.

Personalens etniska mångfald kan inte sägas vara så bred. De flesta lärare har svenskt ursprung, några kommer från europeiska länder och en kommer ifrån Iran. Ulf påpekar att läraren som kommer från Iran bidrar med andra pedagogiska tänkesätt än de som man är van med på kulturskolan, vilket ses som en tillgång. Ulf menar vidare att könsfördelningen är 50/50. Personalen är relativt ålderstigen då man under många år inte fått nyanställa men en större blandning är på gång, då detta stopp hävts och fler och fler nya unga lärare ersätter pedagoger som går i pension.

På kulturskolan i Sundsvall är det viktigt att mångfalden ska vara en mångfald där alla kulturyrtingar får komma till tals, inte bara det som är mest populärt i samhället för tillfället. Ulf anser att kulturskolan har ett kulturarv att värna om:

(Att) vi inte lägger ned alla orkestrar och bara kör rock'n-rollprojekt, för det är vad alla skulle vilja om man skulle fråga /.../ För det är det man ser på MTV och alla de här kommersiella (kanalerna. Förf. tillägg). Men det är jätteviktigt att plocka in det andra och visa; titta vad kul man kan ha här /.../ att man får lära sig ett hantverk. (s. 9)

Storleken på kulturskolan, vilken Ulf tror är en av de större i landet, har bidragit till att denna mångfald kan upprätthållas. Att det finns så mycket att välja på gör att "alla kan välja det de vill ha".

Resonemang kring breddad rekrytering

Man har inte fått några tydliga direktiv uppifrån angående just breddad rekrytering. Däremot hänvisar Ulf till det tydliga uppdraget att alla barn i kommunens skolor ska erbjudas kostnadsfri undervisning vilket gör att den egna hållningen blivit tydligt artikulera: man vill vara en kulturskola för alla och man försöker därför nå ut till alla. Man vill lyfta upp den positiva upplevelsen och nödvändigheten av att visa upp verksamheten. Frågan om integration är här viktig. Man anser att eftersom kulturskolans verksamhet är bra för hela människan, den utvecklar social förmåga och motorik bland annat, så är det desto viktigare ur ett demokratiskt perspektiv att den kommer alla till del. Därför kan ett sätt att nå ut bättre, vara att öka samarbetet med grundskolan. Ulf uttrycker en önskan om att dagens befintliga samarbete skulle utvidgas till att bli mer kontinuerligt och fast på varje skola:

De är de jättestora vinsterna, att våra barn och ungdomar växer som människor i det här (med de estetiska ämnena. Förf. tillägg). Sedan vet jag egentligen inte om det finns någon nackdel i det (med samarbete mellan grundskola och kulturskola. Förf. tillägg), utan /.../ jag skulle vilja att det var ännu mer sådant här, att alla liksom fick det här hela tiden. (s. 3)

En musiklärare på skolan med GG-kompetens som brinner för att de estetiska ämnen ska bli en större del av barnens vardag är enligt Ulf den bästa förutsättningen för ett utvidgat samarbete. Detta grundar sig på erfarenheter från olika skolor runtom i kommunen.

Vidare, så betonar Ulf hur viktigt det är att ”sälja in konceptet”, att aldrig nöja sig med de elever eller den verksamhet man har, utan hela tiden ”vara ute och visa upp sig i alla möjliga sammanhang”.

När det gäller personalrekrytering så menar Ulf att de tänker traditionellt. Att de anställt, till exempel, en ny flöjtlärare med rätt utbildning och behörighet när en flöjtlärare slutat. Men han ger även exempel på hur lyhördhet för pedagogiska visioner hos kollegiet har styrt rekryteringsprocessen. Ulf talar i detta sammanhang om vikten av att ha ett ”helikopterperspektiv” (s. 8), att kunna se hela verksamheten och se vad den är i behov av.

Enkätundersökning

Jag skickade via KSC ut enkäten och meddelade att man skulle ha ungefär tre veckor på sig att sammanställa svaren, något jag och chefen för KSC, Christer Joald ansåg vara en rimlig tid. Efter denna tid hade 12 av cirka 40 pedagoger svarat. Beslutet togs då att inte gå vidare med denna del av examensarbetet, eftersom tid och resurser inte räckte till. Jag återkommer i diskussionen med funderingar kring varför jag fick detta resultat. På förekommen anledning avstår jag från att analysera svaren från de 12 enkäterna.

Eftersom jag ville invänta enkätsvaren innan jag beställde SCB:s material, så har detta inneburit att jag till slut beslutat mig för att inte beställa detta. Materialet kan säkert komma till användning för KSC ändå, men då det är belagt med en kostnad att inhämta detta så avstår jag så länge.

DISKUSSION

Diskussionskapitlet består av nio delar och grundar sig på ett jämförande perspektiv, kulturskolorna emellan. Jag inleder med att diskutera styrdokumentet och för att sedan belysa resultaten genom de fyra problemfrågorna:

1. Vilka resonemang och ideologier ligger bakom ett beslut om avgiftsfrihet och vilka effekter har det lett till?
2. I vilken utsträckning speglar kulturskolan i Luleå, Örnsköldsvik och Sundsvall den sociala och kulturella mångfald som finns i samhället idag?
3. I hur stor grad har man reflekterat kring breddad rekrytering i kulturskolan?
4. På vilka sätt kan man göra kulturskolans verksamhet mer tillgänglig för nya målgrupper och skapa en större mångfald i personalstyrkan?

Efter det tar jag upp reproduktionsteorin, för ett resonemang om pedagogiska konsekvenser och avslutar med en diskussion om metoden för intervju och analys jag valt. Sist tar jag upp enkätundersökningen.

Styrdokument

När jag studerar de styrdokument som Luleås, Örnsköldsviks och Sundsvalls kulturskolor använder ur mitt problemområdes synvinkel så noterar jag en del intressanta aspekter. Jag inleder med att jämföra de kommunala styrdokument som respektive kommun har fastställt. Med kommunala styrdokument avser jag alla dokument som kulturskolan själv inte utformat.

De kommunala styrdokumentet berör kulturskolan i olika hög grad. Luleå kulturskola har fått ett väldigt tydligt bredduppdrag av skolchefen; "Kulturskolan skall verka för ökad integrering av estetiska ämnen i skolans dagliga arbete, för individens växt och lärande" (Citat ur LAP, 2006, s. 3). I Luleå kommuns skolplan nämns inte kulturskolan men man talar om likvärdighet, att alla barn ska ges lika möjligheter till utveckling, bland annat genom de estetiska uttrycksätten. Det mångkulturella samhället ses som en möjlighet och ska tas tillvara på. Örnsköldsviks kommuns skolplan ger inga tydliga direktiv angående just kulturskoleverksamheten. Den nämns endast kort som en resurs för utvecklandet av de skapande uttrycksformerna i skolan. Däremot så sammankopplar skolplanen förmågan att uttrycka sig med en positiv identitetsutveckling. Dessutom så nämns nyfikenhet, öppenhet och vilja att möta andra kulturer som något positivt och eftersträvansvärt. Sundsvalls kommuns skolplan nämner i likhet med Örnsköldsviks kommuns skolplan kulturskolan som en resurs, men preciserar uppdraget till att omfatta alla barn och ungdomar i för- och grundskolan. Skolplanen garanterar avgiftsfri undervisning i tre år för varje elev i kommunen. Dessutom motiverar den i ännu högre grad än Örnsköldsviks och Luleås kommuns skolplaner just kulturens och integrationens förekomst. Den talar om kulturen i dess olika uttrycksätt som viktig för identitetsskapandet och upplevelsen av delaktighet i samhället. Den talar om möte mellan olika kulturer i ömsesidig respekt och om vikten att ta del av alla barns erfarenheter och kunskap. Sundsvalls skolplan tar även upp barnkonventionen med fokus på de estetiska uttrycksätten, något som ju Luleå och Örnsköldsviks kulturskolor gör i sina egna verksamhetsplaner.

Jag tycker mig se att man från kommunalt håll valt att gå lite olika vägar. Luleå kommun och Sundsvalls kommun väljer att ge tydliga direktiv om vad som är huvuduppdraget medan

Örnsköldsviks kommun är lite mer flytande i sina formuleringar. Jag finner stöd i alla skolplaner för en kulturskola där det mångkulturella samhället ses som en möjlighet och inte som ett problem. Jag finner även stöd för synen på de estetiska uttryckssätten som viktig och betydelsefull för barnen, i Luleå ur ett lärande- och likvärdighetsperspektiv, i Örnsköldsvik ur ett lärande- och identitetsperspektiv, samt i Sundsvall ur ett lärande-, identitets- och samhälleligt perspektiv.

När jag sedan går vidare och studerar kulturskolornas egna styrdokument, ser jag att samtliga är mycket tydliga med ambitionen att nå ut och kunna erbjuda alla barn och ungdomar i kommunen att delta. Dessutom vill man även kunna erbjuda fortbildning för den intresserade eleven, det vill säga, man värnar om spetskompetensen också. Synen på de estetiska uttryckssätten som viktig för människan återkommer här, men i olika formuleringar. Luleå lokala arbetsplan tar upp växandet, lärandet och synliggörandet, Örnsköldsvik tar upp nödvändigheten att lära sig nya sätt att uttrycka sig på, att få möjlighet att lära sig nya "språk", medan Sundsvall hänvisar till lusten och växandet. Det är värt att notera att det hos samtliga finns hänvisningar till barnkonventionen, antingen i sina egna styrdokument eller i de kommunala.

Jag fortsätter med att ställa frågan: Ger styrdokumentet förutsättningar att arbeta för att nå nya målgrupper? Jag anser att samtliga kulturskolors styrdokument har motiverat och givit uttryck för en ambition att nå alla barn och ungdomar i sin kommun. Luleå och Örnsköldsviks har dessutom visat exempel på konkreta formuleringar att nå detta mål, genom till exempel nämmandet om onsdagsprojektet och PASCAL-projektet i Luleå, och ambitionen i Örnsköldsvik att aktivt arbeta för att nå nya målgrupper. Sedan lyfter Luleås kulturskolas lokala arbetsplan och Örnsköldsviks kulturskolas verksamhetsplan upp samverkan på olika plan och menar att detta är en väg att nå målen. Sundsvalls kulturskolas folder tar upp samarbete, främst med skolan men även med andra samhällsaktörer för att nå ut till så många som möjligt.

Jag anser sammanfattningsvis att det i styrdokumentet ges utrymme för att arbeta med att nå nya målgrupper och bejaka samhällets sociala och kulturella mångfald. Det finns belägg för att alla tre kulturskolors styrdokument genomsyras av grundtanken att "alla ska med". Däremot så skulle man från kommunalt håll kanske ytterligare behöva konkretisera sina mål med kulturskolan. Luleå kulturskola har ju fått ett tydligt bredduppdrag, men det nämns inte hur man skall uppnå detta mål. Örnsköldsviks kulturskola har väldigt fria riktlinjer när man endast omnämns som en resurs. De utlokaliserade musikskolelärarna, vilka inte nämns i skolplanen har därmed ännu "friare" händer. Sundsvalls kulturskola har fått tydliga direktiv i skolplanen med konkreta mål men inte heller där anges hur man ska arbeta för att nå dessa mål.

Avgiftsfrihet

Det är tydligt i intervjuerna att en tanke om allas rätt och möjlighet till de estetiska uttryckssätten har legat till grund för det politiska beslutet att vara avgiftsfri. Både Sundsvalls kulturskolas rektor Ulf Östholm och Örnsköldsviks kulturskolechef Christer Joald hänvisar till det socialdemokratiska styrelseskicket med dess värdegrund som avgörande för ett sådant beslut. Luleå kulturskolechef Monica Karsbrink-Lövbom hänvisar till den politiska linjeen man hållit vid omvandlingen till kulturskola att avgiftsfrihet är en förutsättning för att kunna fullfölja det givna bredduppdraget.

Det har varit lätt att skönja gemensamma nämnare i de effekter som man säger avgiftsfriheten har gett. De tydligaste handlar om pedagogisk frihet och olika sätt den tagit sig uttryck på. Avgiftsfriheten gör att man inte längre behöver utforma undervisning efter vare sig föräldrars förväntningar, traditionella mönster, eller kravet på rättvist fördelad undervisning som de betalande eleverna innebär. Man kan istället låta en idé styra hela verksamheten, det blir lättare att skraddarsy lösningar efter uppkomna behov och det ges möjlighet att dra upp nya sökvägar till olika målgrupper. Det blir lättare att samarbeta med kommunens övriga skolor. Pedagogerna själva får en större frihet och flexibilitet att lägga upp sin undervisning. Man talar även om att det är mycket lättare att spontant bjuda in till verksamheten och att uppmuntra spelande elever att ta med sig kompisar.

Det verkar som att avgiftsfriheten ökat efterfrågan på kulturskolan. Samtidigt upplever man i Örnsköldsvik att det är mest svenska mellanklassbarn som står för ökningen. Icke desto mindre menar Ulf Östholm och gitarrläraren i Örnsköldsvik, Thomas Einarsson, att avgiftsfriheten sänkt tröskeln för grupper som normalt inte söker sig till kulturskolan, som till exempel familjer med ansträngd ekonomi. Ulf Söderlund på Sörlidensskolan menar också att avgifter skulle innebära ett byråkratiskt hinder, i och med att avgifter förutsätter kunskap om hur man söker, var man söker, var man betalar, och så vidare.

Ingen av de tre skolorna kan säga att avgiftsfriheten i sig gjort att fler barn med utländsk härkomst deltar. Däremot har den medfört att man kunnat finna nya sökvägar till dessa målgrupper, som till exempel Thomas Einarssons verksamhet på IVIK, eller Luleå kulturskolas samarbete med densamma. Thomas menar också att det är svårt att motivera människor från en annan kultur som inte har någon referens till vad kulturskola är att betala till denna.

Det är intressant att Ulf Östholm anser att de intäkter som avgifter skulle generera, skulle ätas upp av den administrationstjänst som då skulle behöva tillsättas. Ser man samtidigt att Monica Karsbrink-Lövbom säger att kulturskolan i Luleå finansierade övergången 1998 till avgiftsfritt med just att ta bort en assistent, så drar jag slutsatsen att det är inte så stora summor det rör sig om och att fler musik- och kulturskolor i samma storlek kanske kunde pröva denna lösning.

Representation av samhällets sociala och kulturella mångfald

Jag får under analysen av intervjuerna intrycket av att det finns två huvuduppfattningar om hur kulturskolans verksamhet speglar samhället. Den ena berör kontinuerlig verksamhet som sker ute på skolorna, den andra berör den som kallas för fördjupad eller central verksamhet. Den verksamhet som sker ute på skolorna, menar de flesta av informanterna, når alla eller i alla fall många medan den andra delen av verksamheten når betydligt färre. Thomas Einarsson och Ulf Söderlund i Örnsköldsvik med sina upplägg är ett exempel på hur de når många. Luleå kulturskolan med 90 % av verksamheten förlagd ute på skolorna är ett annat. Den del av verksamheten som når alla går ju, så att säga, över alla sociala gränser. Detta onödiggör en bedömning av hur stor mångfalden där är. Min nedanstående diskussion av representation berör därför den del av verksamheten som sker centralt. Här är det nog svårt, som Monica Karsbrink-Lövbom hävdar, att förändra de strukturer som upprätthåller representationsmönstern de ser i den traditionella musikskoleundervisningen. De elever som går vidare och vill spela ett instrument kommer från i stort sett samma bakgrund.

När det gäller den socioekonomiska mångfalden så är det slående att samtliga informanter anser att den största delen av kulturskolans elever kommer från en viss typ av familjer, eller

samhällsskikt. Beskrivningarna är olika men betydelsen är hela tiden densamma. Skiktet kan beskrivas som mellanklass föräldrar som vet vad deras barn ska ha, eller föräldrar med akademisk utbildning som kanske själva deltagit i musikskolan, eller föräldrar som kan ta sig fram i samhället och vet hur man söker sig till kulturskolan. Frågan är vad denna snedrekrytering beror på. Jag återkommer till detta under rubriken reproduktion.

Den könsmissiga elevfördelningen verkar variera. I Luleå kulturskola är knappt 60 procent av eleverna flickor, i Örnsköldsviks kulturskola är runt 2/3-delar av eleverna flickor (jfr. Hofvander Trulsson, 2003), medan det i Sundsvall är nästan 50/50. Obalansen i Örnsköldsviks kulturskola kan bero på hockey- eller sportkulturen i staden, menar man. Bland personalen råder könsmissig jämvikt i Luleå och Sundsvall medan Örnsköldsvik har en liten övervikt av kvinnor. Jag får dock uppfattningen att detta beror på att personalsammansättningen varierar från år till år och att det då sker en naturlig variation i könsfördelningen.

Ingen av kulturskolorna visar att de personalmässigt speglar den etniska mångfalden i respektive kommun. Det är endast någon eller några lärare i kollegiet som kommer från ett annat land än Sverige. Detta beror dock, menar de, inte på ovilja mot den Andre och dennes uttryckssätt, utan på att de inte känner till några sådana lärare som skulle undervisa, eller på att de har anställningsstopp. Exemplet med den indier som Monica Karsbrink-Lövbom talar om, tycker jag är belysande för den öppenhet jag talar om.

Verksamhetsmässigt talar resultaten för att alla tre kulturskolor kan erbjuda en stor mångfald av stilar och konstyttringar, med undantag av undervisning i icke västerländska instrument. Det är dock en intressant tanke som Monica Karsbrink-Lövbom tar upp när hon belyser obalansen mellan konstyttringarna. På grund av att man utgått från befintliga musikskolor, så består ju majoriteten av lärarna av musiklärare. Jag anser att man bör ta med den aspekten när man talar i termer av mångfald för att rättare kunna bedöma situationen.

På en skola som Sörlidenskolan, där den sociala och kulturella mångfalden är stor är det extra intressant att se om kulturskolan speglar denna. Ulf Söderlund anser att han i sin kulturskoleverksamhet relativt väl speglar mångfalden. Till exempel, så uppskattar han att cirka 30 procent av hans elever är ungdomar med utländsk bakgrund, jämfört med skolans 40 procent. Det anser jag är en väldigt hög siffra, speciellt om man jämför med Hofvander Trulssons resultat (2003). I och med att han är känd på skolan vet alla vem de ska vända sig till om de vill spela, vilket gör att tillgängligheten för varje elev på skolan blir högre än om kulturskolan endast skulle bedriva central verksamhet.

Reflektioner kring breddad rekrytering

När det gäller elever, så är det tydligt att bredduppdraget man fått i Luleå kulturskola har hjälpt till att få till stånd medvetenhet och dialog kring breddad rekrytering. Det är kanske även så att det tydliga uppdraget medverkat till att man nu når så många barn och ungdomar. Frågan har blivit prioriterad igenom att den är lyft politiskt. Samtidigt vill man inte bredda på bekostnad av spetskompetensen. De andra två kulturskolorna har inte fått några direktiv om just breddad rekrytering. Det är svårt att säga från intervjun hur man tänker i Sundsvall, men på Örnsköldsviks kulturskola upplever de att frågan kommer upp ibland på konferenser och dylikt, men att det höga trycket och efterfrågan från elever gör det mycket svårt att få resurser och tid att ägna åt denna fråga. Det blir då upp till varje pedagog att utforma sin undervisning i enlighet med sin syn på breddad rekrytering. Både Thomas Einarsson och Ulf Söderlund är

exempel på lärare som själva reflekterar kring detta ämne. Thomas hela tjänst verkar genomsyras av ambitionen att fler ska få vara med i verksamheten och att nya målgrupper ska nås. Ulf menar att situationen på Sörlidenskolan framtingat diskussioner kring breddad rekrytering. Dessutom har han själv alltid hållit ett öga på de som faller utanför i den vanliga skolan för att om möjligt kunna fånga upp dem genom musiken. Jag frågar mig hur vanligt det är att lärare inom det estetiska facket har denna medvetenhet och arbetar utifrån den.

Både Sundsvalls och Örnsköldsviks kulturskoleledare talar om att det som prioriteras vid nyrekrytering av personal är rätt utbildning och rätt kompetens. Jag håller med om att dessa krav är grundläggande, men jag undrar om det inte går att gå ett steg längre. Det är självklart att man som arbetsgivare ser till mer än utbildningsbeviset, och försöker bilda sig en uppfattning om huruvida den arbetssökande har en social kompetens och skulle fungera i kollegiet. Men, jag vill lyfta fram min syn att det finns andra dimensioner i denna kompetens som framtidens musiklärare kommer att ha nytta av. Monica Karsbrink- Lövbom visar att hon ser längre när hon talar om en kompetens i samverkan och vilja att tänka brett. Jag menar att samverkan inte endast handlar om samarbete, till exempel musiklärare emellan, utan om samverkan över gränserna mot andra aktörer, som för- och grundskola, eller politiker och näringsliv. Viljan att tänka brett kan innefatta öppenhet inför det okända, inför den Andre. Detta kan därför innebära att interkulturell kompetens (Lorentz & Bergstedt, 2005) kan komma att bli morgondagens hårdvaluta på arbetsmarknaden.

Strategier för att nå ut

Intervjuerna har gett vid handen att man använder ett antal olika strategier för att nå ut till fler barn och ungdomar. Den största och tydligaste strategin är samverkan med kommunens skolor. Då menar jag inte att musiklärare kommer ut till en skola, undervisar i dess lokaler och sedan åker därifrån. Det gör 96 % av Sveriges musik- och kulturskolor (Sandh, 2006). Jag åsyftar istället den typ av samverkan som man talar i intervjuerna. I Luleå är cirka 90 procent av verksamheten förlagd ute på skolorna. Detta är nog den största anledningen till att kulturskolan når nästan hälften av kommunens barn och ungdomar med kontinuerlig verksamhet. I och med att kulturskolan gjort sig känd ute på skolorna, så vet alla barn vart de ska vända sig för att vara med i estetisk verksamhet. En stor anledning till att de är så efterfrågade, tror jag, är att man har en ansvarig pedagog per skola. Denne blir det kulturskolans naturliga ansikte utåt och lägger grunden för en typ av samverkan. En samverkan mellan skola och kulturskola som sträcker sig mycket längre än den traditionella musikskoleundervisningen, där musiklärare visserligen åker ut på skolorna men ofta bedriver enskild verksamhet, avskild från och i stort sett okänd för resten av skolans verksamhet. Monica Karsbrink-Lövbom ger uttryck för att den typ av samverkan de har skapar direkta kontakter mellan kulturskolan och eleverna. Denna direktkontakt som Einarsson (2003) anser är så viktig för att sänka tröskeln till kulturskolan.

Paralleller till detta ser jag både i Thomas Einarssons verksamhet på Hållängets skolan och i Ulf Söderlunds verksamhet på Sörlidenskolan. Ulf hävdar att den nya organisationen gör att de lärare som befinner sig konstant ute på en skola når många fler än de som är inne i den centrala verksamheten. Det är tydligt att detta åstadkommes genom att sådana som Ulf och Thomas blivit naturliga musikpersonligheter på skolan. De syns i korridorer, är med på uppspel och konserter. Ulf är ju även med i skolans lärarkollegium och blir i ännu högre grad en del av den skolans verksamhet. På Sörlidenskolan vet alla elever vem de ska vända sig till om de vill spela. Samtidigt fungerar han även som en länk till kulturskolans övriga verksamhet. Thomas Einarsson berättar ju att av de elever han har på gymnasienivå, så är alla

med utländsk bakgrund en förtjänst av Ulfs arbete på Sörliden. Ulf och hans kollega Roland Wolbriin ger även uttryck för att den mångfald av människor från olika kulturer de i sin vardag möter, i likhet med Eva Saethers och Per Skölds erfarenheter från SIM-projektet (2007) har normaliserat förhållandet ”olika” till ett normaltillstånd. De ser inte på eleverna i dikotomier, som invandrare-svenskar, utan som människor, rätt och slätt. Jag tror att kulturskolelärare kommer att ha stor användning av en sådan hållning i morgondagens kulturskola.

Avgiftsfriheten möjliggör den typ av upplägg som både Ulf och Thomas använder. De kan fritt bjuda in elever och uppmana spelande elever att ta med sig kompisar. Det är lätt för barnen och ungdomarna att pröva på – eftersom det ändå inte kostar något. Thomas fria disponibla tid, som utgör den tid som han fångar in nya elever och intresse på, förutsätter avgiftsfrihet. Samtidigt är arbetssättet ett resultat av viljan att nå ut till nya målgrupper.

En annan strategi att nå fler är att synas mycket ute, på olika sätt och i fler sammanhang än i skolan. Alla tre kulturskolor gör detta, men Sundsvalls rektor Ulf Östholm lyfter denna strategi som extra viktig. Det handlar då mer om att synas i form av konserter, utställningar och framträdanden än regelrätta marknadsföringsåtgärder, även om bägge formerna ofta innefattar varandra. Ulf hävdar att en stor anledning till att kulturskolan har så stor efterfrågan är just att de är så kända genom att de syns i samhället och är en naturlig och självklar del av det. Ett annat sätt kulturskolan syns på i Sundsvall är genom reklamfolder som delas ut till alla åk 3:or. Den ska nu översättas till fler språk. Varken Luleå eller Örnköldsviks kulturskolor verkar ha utformat någon typ av reklamfolder på andra språk än svenska. Där tror jag att Sundsvall har kommit ett steg längre med den provisoriska information på tio olika språk de idag tagit fram.

Alla tre kulturskolor visar på många typer av projektbaserad verksamhet som syftar till att nå ut till fler. ”Write an Opera”-projektet i Örnköldsvik, rockbandsprojekten i Sundsvall och ”Kultur i Skolan”-projekten i Luleå är bara några exempel. Här vill jag hänvisa till SMOK:s rapport om samverkan mellan skola och kulturskola (Sandh, 2006). Jag anser att man kan dra lärdom av de olika slutsatser man kommer fram till där. Att förankra besluten politiskt verkar vara en förutsättning för genomförbarheten. Det är tydligt att Luleås ”kultur i skolan”-projekt baseras på de politiska direktiven om bredd i verksamheten, vilket har lett till en relativt stor och kontinuerlig projektverksamhet ute på skolorna. Att sträva efter långsiktighet är en annan lärdom. Jag uppfattar det som att de flesta projekt blir väldigt lyckade och upplevs som positiva för barn och ungdomar, men att intresset så fort projekten avslutats, går tillbaka till ”ursprungsläget”. Jag anser då, i likhet med SMOK, att det är viktigt att skapa långsiktighet för att ge förutsättningar att bygga en verksamhet som kontinuerligt når ut till alla. Luleås ”Kultur i skolan”-projekt, anser jag, är bra exempel på detta.

En annan strategi, eller egenskap som jag hellre vill kalla det, handlar om passion och eldsjäl. Både Ulf Östholm och Monica Karsbrink-Lövbom tar upp eldsjälarnas betydelse (jfr. Persson, 2001) men på olika plan. Ulf anser att en stor anledning till att det är så stor efterfrågan efter att delta i kulturskolans verksamhet och att verksamheten blomstrar är att så många av pedagogerna är eldsjäl. Jag tror att pedagoger i de estetiska uttryckssätten på något sätt behöver ha en drivkraft för något, för att bli framgångsrika. Kulturskolan står eller faller beroende på hur många eldsjäl som finns. Monica tar upp eldsjälens betydelse på politisk nivå. Här blir parallellen med Perssons (2001) slutsatser ännu tydligare. Luleå kulturskola hade inte varit det den varit idag, om inte den åtnjutit det stöd den fått från ett kommunalråd i kommunledningen. På samma sätt, säger Persson, skulle musikskolorna inte

ha vuxit fram på 1900-talet om inte det varit för pådrivande eldsjälur på betydelsefulla positioner i samhället.

Reproduktion

Jag drar slutsatsen från informanternas svar, att det förekommer en viss snedrekrytering till kulturskolorna, nämligen att att flerparten av ämneseleverna på kulturskolorna kommer från samma typ av familjer. Jag vill här söka utröna anledningar till detta.

Den samhällsgrupp som är överrepresenterad i kulturskolans centrala verksamhet beskrivs ofta som svensk medelklass, inte alltför sällan akademiskt utbildade. I samtalen med informanterna så framhåller samtliga att dessa familjer är väl hemmastadda i en typ av bildningstradition. Bildningstraditionen ses ur olika synvinklar. Dansläraren Tatiana Miltchakova i Örnsköldsvik nämner de rysktalande familjerna som själva söker sig till kulturskolan. Dessa familjer har en bildningstradition där man tar för givet att barn ska bildas och få undervisning i de estetiska ämnena (jfr. Sarner, 2003). Christer Joald nämner föräldrar med en bildnings- och kulturtradition och syftar på föräldrar som är medvetna och vet vad de vill ha, som värderar estetisk bildning och som själva gått i musikskolan. Thomas Einarsson talar om bildningstradition som en typ av kulturell kod (jfr. Broady, 1982). Man ska veta att kulturskolan finns, hur man söker till den, fyller i blanketter, vem man ska tala med, och så vidare. Denna kulturella kod hänvisar även andra av informanterna till.

Jag finner att det är kunskapen om denna bildningstradition som är ”nyckeln” till delaktighet i verksamheten. Känner man inte till de kulturella koderna, inte har förutsättningar att möta dess krav eller själv upplever det som angeläget att ens barn ska gå till kulturskolan, då blir chanserna mycket små att man väljer att söka sig till kulturskolans verksamhet. Sarner (2003) menar att vi behöver informera familjer med utländsk härkomst om de möjligheter som finns för deras barn och Sverige och på så vis öka kunskapen om den svenska bildningstraditionen. Det är en bra ambition, anser jag. Kulturskolan behöver finna sökvägar inte bara till dessa, utan till alla typer av familjer som vanligtvis inte söker sig till kulturskolan.

Jag har genom intervjuerna fått reda på vilka som besitter denna bildningstradition. Det är, som jag tidigare påvisat, medvetna, ofta akademiskt utbildade föräldrar från medelklass. Vilka är det då som har förutsättningar att tillägna sig denna bildningstradition? Jo, säger Thomas Einarsson, de som uppfostras in i den. De som har störst förutsättningar att bli elever på kulturskolan är alltså barnen till dessa föräldrar, vilka ofta själva är bekant med kulturskolan och dess verksamhet. På så sätt, menar Thomas, reproducerar kulturskolan sig själv, och tenderar att avskärma barn från andra samhällsgrupper. Detta trots att styrdokument och kulturskolans offentliga hållning pekar åt det motsatta hållet. Jag menar att vi här ser en parallell till reproduktionen i det svenska skolsystemet (Tallberg Broman m. fl., 2002). Kulturskolans egen organisation och arbetssätt förutsätter alltså förkunskaper hos medborgaren i samhället. Den som inte besitter dessa förkunskaper i form av bildningstraditioner faller därigenom utanför verksamheten.

Det är i detta sammanhang värt att påpeka att informanterna alltid hänvisar till egenskaper hos föräldrarna, när jag i intervjuerna börjar fråga om vilka som går till kulturskolan. Jag drar från detta slutsatsen att föräldrarnas egna bakgrunder och preferenser spelar en betydelsefull roll för barnets val. Tatiana Milchakova visar ju i likhet med Widmark (2006) att det finns exempel på hur elever förbjudits att vara med i verksamheten.

Pedagogiska konsekvenser

Jag har funnit att samverkan med skolan har visat sig mycket effektivt, när det gäller att nå nya målgrupper. På skolan når man alla, förutsatt att man gör sig känd och skapar den personliga kontinuerliga kontakten. På så vis kommer man även i viss mån förbi föräldrarnas påverkan. Intervjuerna visar att föräldrar har en oerhört stor betydelse för vad deras barn väljer att göra. Vill man då erbjuda en kulturskolan som är likvärdig för alla, så är skolan en bra väg att gå eftersom man då inte behöver nå barn via föräldrarna. Jag anser att Luleås kulturskolas upplägg visar på ett sätt att samverka med skolan, medan Örnsköldsviks kulturskola genom sin organisation visar på en annan lösning. Det handlar om att vara kreativ och finna lösningar som passar i sin respektive kommun. Sörlidensskolan i Örnsköldsvik utgör ett bra exempel på hur man faktiskt når alla genom kulturskolan. Dessutom söker sig vissa av eleverna vidare till central verksamhet. De kanske inte syns för att de är i kön, men de har i alla fall sökt sig vidare.

En annat sätt att arbeta som lyfts fram under intervjuerna är samverkan, dels mellan de estetiska ämnena, dels mellan kulturskolan och andra aktörer i samhället. Jag vill betona att samverkan på detta sätt inte endast kan ge förutsättningar att utveckla och bredda verksamheten, men även öka spetskompetensen bland elever och personal. Det kan vara motiverat att börja se på förmåga till samverkan som en kompetens i sig och som något eftersträvansvärt för framtidens estetiska pedagoger.

Mina intervjuer har också visat att många av pedagogerna framhåller hur viktig de estetiska uttryckssätten är för den personliga utvecklingen. De talar om att elevernas identiteter kan stärkas genom undervisningen, att de kan få erkännande (jfr. Taylor, 1994), att de kan få lära sig att fungera i skolan och socialt och därmed i förlängningen också betyda något positivt för skolan och samhället som helhet. Detta gör att det jag upplever det som mycket angeläget att alla barn och ungdomar får möjlighet till kulturskolans verksamhet.

Det har från samtliga kulturskolor framhållits att avgiftsfriheten sänkt tröskeln till kulturskolan på många olika sätt. Till exempel, har den pedagogiska friheten som man fått genom avgiftsfriheten skapat mer social och kulturell mångfald, skapat nya sökvägar till målgrupper, samt givit en större frihet och flexibilitet att lägga upp sin undervisning. Därför anser jag det motiverat att lyfta fram avgiftsfrihet som ett realistiskt och nödvändigt alternativ för dagens musik- och kulturskolor. Realistiskt för att det handlar om små summor, i alla fall för verksamheter i liknande storlek. Det är ju tydligt att det går att finansiera avgiftsfrihet med att ta bort den tjänst som administrerar just avgifterna. Sedan anser jag det vara ett nödvändigt alternativ att ta bort avgifter om man syftar till att driva en verksamhet som ska vara lika öppen och tillgänglig för alla. Det är alltså inte avgiftsfriheten i sig som i första hand skapar tillgänglighet, visar resultaten. Det är istället de möjligheter som avgiftsfriheten ger, som skapar mer tillgänglighet.

Jag anser att kulturskolan måste vara beredd på att kanske fundamentalt behöva ändra sitt sätt att arbeta eller sin organisation (jfr. Thorsén, 2006), för att åstadkomma möten med de människor som inte tillhör den bildningstradition som ovan beskrivits. Örnsköldsviks omorganisation är ett exempel på en sådan. Nu var kanske syftet med omorganisationen i detta fall inte att nå ut till fler, utan mer ett sätt att lösa hotet om nedläggning av den dåvarande musikskolan. men av resultaten att döma, så har jag kunnat skönja en sådan sidoeffekt. Jag efterfrågar *inte* en omvälvande förändring av kulturskolan i sig, där all existerande verksamhet anses som gammal och förlegad. Däremot önskar jag en öppenhet

som tillåter förändring om sådan skulle behövas. Alltså att kulturskolan eftersträvar att skapa mötesplatser och få till stånd möten med människor som vanligtvis inte söker till verksamheten, där bägge parter har samma tolkningsrättigheter (jfr. Brune, 2005) och möjligheter att forma processen. Det är viktigt att kulturskolan med sina verktyg bidrar till integrationen i samhället genom att ge just dessa människor synlighet och erkännande (Taylor, 1994) i likvärdiga möten. Denna öppenhet bör prägla både synen på personal och elever. Det förutsättningslösa mötet, menar jag, måste bestå av en personlig kontakt som Monica Karsbrink-Lövbom, Thomas Einarsson och Ulf Söderlund talar om.

Metod, intervjuer

Jag märker när jag läser intervjuerna att jag inte fått svar på alla frågor även fast jag upplevde det så vid intervjutillfället. Till exempel så glömmer någon att nämna den könsmissiga balansen bland elever. Detta gör att svaren blir en aning olika från de olika informanterna och att det blir lite svårare att följa deras olika tankelinjer. Jag anser ändå att det är en styrka att jag givit dem frihet att svara på frågorna såsom de velat uppfatta dem. Då har jag även fått en uppfattning om vad de ansett varit viktigast att svara på.

Det har varit av stor hjälp att låta informanterna korrekturläsa. På så sätt har jag kunnat korrigera sådant som informanterna velat ändra och öka validiteten i mina resultat. Jag har dessutom kunnat komplettera luckor jag upptäckt i intervjumaterialet.

Jag anser att det är svårt att i resultat- och diskussionsdelen täcka alla de synvinklar och aspekter som kommit fram i intervjuerna. Materialet är så stort att jag kommit att, medan jag belyst de parametrar jag funnit vara relevanta, förenkla och i viss mån förtyliga informanternas resonemang. De har givit uttryck för mer mångfacetterade betraktelser och åsikter än som kanske uppfattas i resultat och diskussionsdel. Detta anser jag är en svaghet i uppsatsen. Inte desto mindre så hoppas jag att mina förenklingar kanske också kan tjäna som förtydliganden och på så sätt hjälpa mig i min strävan att få svar på uppsatsens problemfrågor.

Enkätundersökning

Jag hade efter tre veckor alltså fått in 12 av cirka 40 väntade svar på min enkät. Beslutet att inte gå vidare grundades på brist på tid och resurser.

Min fundering var ju då självfallet vad detta utfall kunde ha för orsak. Av egen erfarenhet vet jag att enkäter ofta anses som lågprioriterat, jämfört med den arbetsbörda många pedagoger redan känner idag. Samtidigt kan det vara svårt att se relevansen i en sådan typ av undersökning som jag valt att göra. Sant är att jag i förhandsinformationen kunnat ge ännu mer insyn i vad nytta denna enkätundersökning kunde resultera i, och inte bara hänvisa till auktoritära myndighetsformuleringar. Jag anser att det är oerhört viktigt att skapa ”good-will” för en sådan här typ av undersökning, om man ska ha någon rimlig möjlighet att få tillräckligt med svar. Det har varit svårt att se hur jag skulle åstadkomma detta.

I samtal med Christer Joald framkom det att lärarna ibland upplevde det som känsligt att ta upp dessa frågor med eleverna. Mycket på grund av att eleverna själva upplevde frågorna som känsliga. Jag anser att pedagogerna har handlat korrekt och riktigt genom att i dessa fall inte fullfölja undersökningen. Min avsikt har ju inte varit att enkäten ska uppfattas som kränkande, ej heller vara ett störande moment i undervisningen. Det har varit upp till mig att

utforma undersökningen på bästa sätt, och erfarenheten visar nu att denna kanske inte varit det.

Det återstår att ta reda på hur många barn av utländsk härkomst det är som deltar i kulturskoleverksamheten i Örnsköldsvik. Jag har inspirerats av Ylva Hofvander Trulssons tillvägagångssätt i hennes D-uppsats ”*Kulturskolan i integrationens kraftfält*” (2003), men det har inte visat sig vara applicerbart i Örnsköldsvik. Detta på grund av att hälften av kulturskolans verksamhet sker ute på skolorna och att de delaktiga eleverna inte finns i samma register som den centrala organisationens. Jag nämnde tidigare att det skulle vara intressant att se om det gick att upprepa Trulssons resultat i en mindre stad, för att utröna huruvida den låga rekryteringen av barn med utländsk härkomst är ett storstadsproblem eller inte. Detta har alltså inte gått att genomföra. Jag anser ändå att det är mycket angeläget att ta reda på detta, för att på så sätt lättare kunna skräddarsy nya sökvägar till målgrupper.

SLUTSATSER OCH VIDARE FORSKNING

I researchen till huvudundersökningen så pratade jag med ett relativt stort antal ledare för olika kulturskolor runtom i Sverige, och det bör nämnas att man inte överallt har ett problem med att spegla samhället etniskt. Jag talade med en kulturskolerektor som kunde hänvisa till undersökningar som visade att de faktiskt hade större andel barn av utländsk härkomst i verksamheten, än den andel som var i samhället i stort. Sedan tillade rektorn att det nog mera var en klassfråga, och hänvisade till sin egen erfarenhet att de flesta av barnen med utländsk härkomst i kulturskolan kom från välbärgade akademikerfamiljer. Detta bekräftar mina resultat, anser jag.

Jag vill försöka sammanfatta de slutsatser jag kommit fram till under mitt examensarbete. Med utgångspunkt från mina problemfrågor, så har det alltså visat sig att resonemang kring avgiftsfrihet är tätt sammankopplade med tanken om allas rätt till de estetiska uttryckssätten. Det är även tydligt att denna tanke återkommer i kulturskolornas styrdokument. Avgiftsfriheten skapar, i informanternas tycke, en mängd fördelar. Dessa fördelar kan sammanfattas som sänkt tröskel och ökad tillgänglighet till kulturskolan och större pedagogisk frihet vilket i sin tur skapar fler möjligheter. En nackdel med avgiftsfriheten är att den ökade efterfrågan lett till långa köer, men det har Luleå kulturskola visat att man kan lösa.

Det är svårt att säga huruvida kulturskolorna i Luleå, Örnsköldsvik och Sundsvall speglar samhällets mångfald eftersom jag är hänvisad till uppskattningar och bedömningar från ett fåtal informanter. Det kan dock, på grund av resultatens samstämmighet, konstateras att det finns en snedrekrytering avseende de elever som fortsätter från bredd-verksamheten, eller ”Kulturen i skolan”-aktiviteterna, som det heter i Luleå. De som väljer att fortsätta består mest av mellanklassbarn, med medvetna, driftiga och utbildade föräldrar. Jag har kommit fram till att detta beror på att kulturskolans organisation och arbetssätt är tätt sammanlänkad med en bildningstradition, som förutsätter kunskap om vad kulturskolan är, hur kulturskolan fungerar, hur man ansöker dit, hur man fyller i blanketter och vem man talar med. De som besitter denna kunskap påverkar ofta sina egna barn att delta i kulturskolan, varigenom man kan se att den på så sätt reproducerar sig själv. De som inte besitter denna kunskap, eller inte har förutsättningar att möta dess krav kommer därför inte självmant till kulturskolan.

Frågan blir då hur man kommer runt detta problem och finner nya sökvägar. Mina slutsatser från intervjuerna blir att man, för det första bör skapa utrymme och resurser för kulturskolan och dess pedagoger att pröva nya lösningar och idéer, för det andra fundera över om man ska

försöka ändra på strukturerna som förutsätter bildningstradition eller om man ska söka hitta andra vägar direkt till barnen och ungdomarna. Kulturskolan måste skapa en plattform där möten kan ske, spontant och utan kostnad eller formalia, där förutsättningar finns att låta intresserade elever få delta i verksamhet. Denna plattform måste vara på barnens och ungdomarnas ”planhalva”, det vill säga, vara uppsökande och innebära en personlig, kontinuerlig kontakt.

Ett sätt att göra detta på är att öka samverkan med grundskolan. Intervjuerna uppvisar en mängd anledningar att göra detta – kulturskola och skola kan dela på sina resurser, det uppstår en naturlig och spontan kontakt vilket gör att kulturskolan blir ett känt ansikte. Vidare skapas kontinuitet, man når alla, eller rättare sagt, alla ges större möjlighet att välja. Man minskar även föräldrarnas påverkan. Men det finns också risker med detta – att man vill att kulturskolan ska uppfylla skolans kursplaner med de ofta begränsade resurser som finns. Jag vill avslutningsvis belysa denna slutsats, genom att citera Charina Widmark:

Det kan inte nog betonas att den kvantitativt största grundförutsättning för att nå alla barn med allt ifrån kulturupplevelser till kontinuerlig basundervisning är *samarbete med grundskolan* (min kursivering. Förf.tillägg)! Om vi vill ha en verksamhet som integrerar istället för segregerar elever, så måste vi våga ta upp ämnet, informera och diskutera, och därmed skapa goda grundförutsättningar för en spännande och rättvis fortsättning på kultur-Sveriges uppbyggnad! (Widmark, 2006)

Jag har under detta arbetes gång ställt mig frågan: Ska kulturskolan verkligen spegla samhällets mångfald? Är det verkligen rimligt att begära detta? Ska den inte bara vara en resurs för kommunen, som främjar bredd och spets? Bildar inte kulturskolan tillsammans med alla andra företeelser, aktörer, grupper, myndigheter och institutioner i samhället den mångfald vi ser idag? Det är ett komplext område jag valt att studera. Till slut har jag i alla fall kommit fram till att jag anser att det viktigaste ur barnens och ungdomarnas synvinkel är att alla ska få likvärdiga förutsättningar för att växa personligt och få en positiv identitetsutveckling. Därför borde alla få lika tillgång till de estetiska uttryckssätten, oavsett om man nyss kommit från Mali, har Downs syndrom eller är strulig i skolan.

Vid fortsatt forskning på detta område anser jag det intressant att fördjupa sig genom att se på tankeprocesserna hos de människor jag i denna uppsats talat om, men inte själv mött. Intervjuer av föräldrar och barn av utländsk härkomst, till exempel, eller intervjuer med föräldrar som har det ansträngt ekonomiskt, där jag försöker ta reda på synen på de estetiska ämnena och lärande skulle jag uppleva som mycket intressant. Dessutom skulle jag vilja fullfölja enkätundersökningen på något mer effektivt sätt. Det vore även relevant att jämföra en avgiftsbelagd med en avgiftsbefriad kulturskola. Slutligen, det mest intressanta för mig anser jag, är att fortsätta studera området bildningstradition – reproduktion inom musik- och kulturskolan och utveckla kunskapen på detta område.

REFERENSER

Böcker

- Ask, I. (1996). I den mångkulturella skolan. E-S. Hultinger, C. Wallentin (red): *Den mångkulturella skolan* (s. 11-23). Lund: Studentlitteratur.
- Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude. (1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*. Guildford: Sage.
- Broady, D. (1982). *Den dolda läroplanen*. Stockholm: Symposion
- Brune, Y. (2005). Nyheter om drömlandet. M. Matthis (red.): *Orientalism på svenska* (s. 87-103). Stockholm: Ordfront.
- Brömssen von, K. (2005). Identiteter i spel – den mångkulturella skolan och nya etniciteter. H. Lorentz & B. Bergstedt (red.): *Interkulturella perspektiv – pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer* (s. 41-69). Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lorentz, H., Bergstedt, B. (2005). Interkulturella perspektiv – från modern till postmodern pedagogik. H. Lorentz & B. Bergstedt (red.): *Interkulturella perspektiv – pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer* (s. 13-40). Lund: Studentlitteratur.
- Lundberg, D., Malm, K., Ronström, O. (2000). *Musik, medier och mångkultur*. Hedemora: Gidlunds förlag.
- Matthis, M. (2005). Inledning. M. Matthis (red.): *Orientalism på svenska* (s. 7-19). Stockholm: Ordfront.
- Pripp, O., Plisch, E., Printz Werner, S. (2005). *Tid för mångfald*. Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Ronström, O. (2004). Mångfald och mångkultur. O. Pripp (red.): *Mångfald i kulturlivet* (s. 145-151). Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Saether, E. (2005). Hybriditet och gränsöverskridande musiklekrare. H. Lorentz & B. Bergstedt (red.): *Interkulturella perspektiv – pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer* (s. 71-85). Lund: Studentlitteratur.
- Tallberg Broman, I., Rubinstein Reich, L., Hägerström, J. (2002). *Likvärdighet i en skola för alla*. Stockholm: Skolverket.
- Taylor, C. (1994). *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos.

Avhandlingar och uppsatser

Hofvander Trulsson, Y. (2003). *Kulturskolan i integrationens kraftfält*. Malmö: Musikhögskolan i Malmö.

Persson, T. (2001). *Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Saether, E. (2003). *The Oral University*. Malmö: Musikhögskolan i Malmö.

Rapporter

Einarsson, T. (2003). Nya målgrupper – tankar om musik och musikverksamhet av ungdomar som inte deltar i kulturskolans verksamhet. M. Scheid, T. Strandberg, P-A Sundbaum (red.): *Rapporter från kursen Pedagogiskt arbete i kulturskola/skola, 5 poäng vid kulturskolecentrum i Örnsköldsvik vårterminen 2003*. Umeå: Umeå Universitet.

Elmros, L., Ewert, S., Henningson, P., Pedersen, I., Sering, C. (2007). *Mångfald i Malmös kulturliv*. Malmö: CA Andersson

Saether, E., Sköld, P. (2007). *SIM – social integration genom musik, Slutrapport från ett utvecklingsprojekt kring musikundervisningens villkor i mångkulturella klasser*. Hämtad 2007-11-22 från <http://www.filmis.eu/SIM%20-%20rapport.htm>.

Sandh, H. (2006). *Glädjeämnen eller sorgebarn – en rapport om samverkan mellan för-, grund- och gymnasieskolor och landets musik- och kulturskolor* [Elektronisk version]. Hallstavik: Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, SMoK

Sarner, C. (2003). *Internationell dans och musikskola, Lärjedalens kulturskola..* Göteborg: Självutvärdering 2000-2003.

SMoK. (2006). *Årlig nationell lägesrapport*. Hämtad 2007-11-22 från <http://www.smok.se/report.asp>.

Widmark, C. (2006). *Alla barns rättighet till kulturämnenas uttrycksmöjligheter* [Elektronisk version]. Göteborg: Göteborgs stad, Kultur.

Artiklar

Hilmersson, L. (2004). *Kulturskolans uppgift har förändrats* [Elektronisk version]. Fotnoten, 5.

Thorsén, S-M. (2001). *Mångkultur, världskultur och andra kulturer*. Fått via mail 2007-11-27 av S-M Thorsén.

Thorsén, S-M. (2006). *Hoppet föds ur vår förmåga att lyssna till andra*. Paper till konferens i Malmö 18-19 oktober 2006.

Statistik

SCB 1: Definitioner och förklaringar, hämtad 2007-10-23 från http://www.scb.se/templates/Standard____35938.asp.

SCB 2, 4 och 6: Folkmängd i riket, län och kommuner 30 september 2007 och befolkningsförändringar kvartal 1-3 2007, hämtad 2007-11-19 från http://www.scb.se/templates/tableOrChart____167883.asp.

SCB 3, 5 och 7: Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2007, hämtad 2007-11-19 från http://www.scb.se/templates/tableOrChart____159277.asp.

Styrdokument och övrigt

BUN, Barn- och Utbildningsnämnden (2006). Överenskommelse om utvecklingsområden. Örnsköldsviks kommun: *Sammanträdesprotokoll 2006-06-13*. Örnsköldsvik: Barn- och utbildningsnämnden, Örnsköldsviks kommun.

Karsbrink-Lövbom, M. (2007). *Underlag för beslut i Kommunstyrelsen angående avtal för Luleå Kulturskola*. Fått via e-mail 2007-10-15 av Monica Karsbrink-Lövbom.

Kulturskolecentrum (2007). *Verksamhetsplan 2007*. Örnsköldsvik: Kulturskolecentrum.

Luleå kommun (2003). *Luleå kommuns skolplan 2003-2007*. Hämtad 2007-10-29 på <http://www.lulea.se/download/18.5ee063d310c3f1df7dd80006345/skolplan.pdf>.

Luleå kulturskola (2006). *Kulturskolans lokala arbetsplan*. Fått via e-mail 2007-10-15 av Monica Karsbrink-Lövbom.

Sundsvalls kommun (2004). *Med lust och längtan stor, Skolplan för Sundsvall kommunala skolor*. Sundsvall: Barn och utbildning, Sundsvall.

Sundsvalls kommun (2007). *Kulturskolan, En plats för lust, glädje och livsmod!* Sundsvall: Barn och utbildning, Sundsvalls kommun.

Örnsköldsviks kommun (2004). *Skolplan 2004-2007* [Elektronisk version]. Örnsköldsvik: Örnsköldsviks kommun.

Notera att dessa parametrar mest fungerat som hjälpanteckningar för min egen privata del. De gör alltså inga som helst anspråk på att vara vetenskapliga, allmängiltiga eller korrekta.

Parametrar som kan tänkas påverka deltagande i kulturskolan (utan inbördes rangordning)

1. Undersökningar har visat att många invandrabarn ser på musikeryrket som något med låg status och något man ej kan tjäna pengar på. Därför vill de inte ägna tid åt att lära sig spela ett instrument och än mindre gå till en kulturskola.
2. Föräldrars attityd, präglade av en religiös tro eller kulturell diskurs, spelar en stor roll i det hänseendet att de kan uppmuntra eller t o m förbjuda sina barn att vara med i kulturskolans aktiviteter. För araber förknippas ibland musik med nattklubbar, magdansare, och ett allmänt syndigt leverne, och det vill de inte gärna uppmuntra sina barn till att utöva. Eller så kan det vara så att "Musik är finkultur, det angår inte mig".
3. Vi lever i dag i en uppmärksamhetsekonomi, där en ständig kamp förs på olika arenor för att olika grupper och sammanhang ska få synas, få status och erkännande(jfr begreppen ekonomiskt, kulturellt och symboliskt kapital). Detta leder bland annat till att många individer med gemensamma mål, intressen eller bakgrund bildar grupperingar, i syfte att uppnå ovan nämnda mål. Exempel på det kan vara politiska grupper, idrottsföreningar, men också invandrarföreningar. Min teori är att invandrarföräldrars attityd även de påverkas av denna strävan efter "sin" grupps erkännande, vilket då i sin tur kan leda till att de inte gärna låter sina barn gå till kulturskolan, något som kan ses som ett hot mot den egna gruppens kultur. **Alternativt** kan det även vara så att kulturen är förbjuden i det egna hemlandet (kurder), vilket kan göra att behovet av att odla sin kulturella identitet, bland annat genom musik blir mycket viktig. Har man då som i Lärjedalens kulturskola kurdisk musikundervisning så har det visat sig dra en mängd kurdiska barn och vuxna till kulturskolan.
4. Hur påverkas identiteten hos ett barn med utländsk härkomst av mötet med Den Andre? Om vi ser på identiteten som något föränderligt och konstant flödande så förstår vi att det uppstår en dynamisk process i samspelet mellan föräldrarnas "ursprungskultur" och de nya kulturyttringarna som finns i det nya landet. Jag vill lyfta upp detta perspektiv för att visa på att det kan vara svårt att få fatt på de inre processer som skapar ett barns attityder och känslor, som motvilja, motivation, etc. I förlängningen påverkar de ju även inställningen till att gå till kulturskola.

5. I många invandrarföreningar finns det redan ett aktivt musicerande. Varför skulle man då ta barnen till kulturskolan?
6. Hur synlig är kulturskolan för invandrabarnen och deras föräldrar? Vet de om att den finns och är tillgänglig för dem? Har kulturskolan skapat några kontaktnät med, t ex, invandrarföreningar?
7. Har barn med utländsk härkomst några förebilder som verkar inom kulturskolan, eller får dem att gå till kulturskolan?
8. Kulturskolans utbud spelar troligen en roll. I de kulturskolor där man använder sig av lärare med utländsk härkomst som undervisar på sina instrument har man i alla fall sett en viss tendens till breddning av elevunderlaget.
9. Hur styrd är verksamheten uppifrån, på detta område? Jag vet att i områden som Malmö med stor andel barn av utländsk härkomst, så har frågan politiskt varit lyft under lång tid. Detta har ju påverkat hur Malmö Kulturkompani ser och agerar i frågan. Eller ta Norrköping eller Örebro som exempel, där har själva kulturskolan ju fått ett konkret påbud från kommunen att arbeta med att bredda rekryteringen till kulturskolan.
10. Helsubventionering eller inte. Påverkar detta hur många barn med utländsk härkomst som väljer att gå i kulturskolan?
11. Föräldrarnas utbildning och inkomst. Den socioekonomiska aspekten kan spela stor roll. Det kan vara en kostnads/klassfråga. Arbetarklassgrupper kan till exempel anse att ”musik är finkultur, det är inget för oss” (Araber), eller så har man inte råd, alternativt vill inte lägga pengar på en sådan aktivitet.
12. Föräldrarnas och barnens sociala bakgrund. Har de bott i Sverige i 20 år och byggt upp stora sociala nätverk, skapat arbetstillfällen, etc? Har de precis anlänt som flyktingar från ett krigsdrabbat land? Det kan kännas som onödig lyx och omotiverat att helt plötsligt börja tänka på sina barns självförverkligande när man nyss varit i krig och fokuserat på att överleva.
13. Misstro mot svenska myndigheter (”svensken kommer och tar vår kunskap”).
14. Nationalpatriotism. Det duger ej med en peruansk lärare om man kommer från Bolivia.
15. Det förefaller märkligt att ha musikundervisning i *skolan* om man kommer från ett land där musiken genomsyrar allas vardag(Gambia), eller om man kommer från ett land där musikundervisning överhuvudtaget är svårtillgänglig.
16. Synen på musik, lärande och barn i hemlandet(hör ihop lite med föreg. punkt) spelar väldigt stor roll. Man inser inte vilken chans ett barn i Sverige idag har att bilda sig, och därför behövs utländska lärare till skolan som kan få ”svenskt” perspektiv och förmedla att invandrabarn har lika stora möjligheter som alla andra. Traditioner och bildningsideal är något som invandrare har med sig till Sverige och det påverkar deras attityder till kulturskoleverksamhet.

17. Det kan vara ett hinder att barnet måste förflytta sig för att få ta del av verksamheten. Att man kräver att antingen ska föräldrarna skjutsa, eller så ska de vara så stora så att de kan ta bussen.
18. Byråkratin i ansökningsförfarandet kan göra att många barn faller utanför. Man ska veta hur man söker, vem man går till, vad man betalar till och hur mycket. Detta kan sätta stora käppar i hjulet för de som inte "vet hur man gör".
19. Kulturskolan är inte där barnen och ungdomarna är. Den direkta spontana kontakten blir därigenom svår att skapa.

Frågor, intervju med personal från Kulturskola

1. Vad har ni för upplägg på den musikaliska undervisningen? Hur delar ni upp tiden (Verksamhet under skoltid, efter skoltid)? Var geografiskt bedriver ni undervisningen? Arbetar ni mitt i centrum, eller åker ni ut till stadsdelarna?
2. Samarbetar ni med grundskolan? Om ni gör det, vilka för- och nackdelar ser ni?
3. Varför har ni valt avgiftsfrihet, vilken ideologi ligger bakom ert val? Hur har ni löst detta finansiellt?
4. Vad har ni sett för effekter av att inte ha avgift till er verksamhet? Vad tror ni det skulle få för konsekvenser om ni införde avgift?
5. Hur många barn och ungdomar deltar i er verksamhet? Hur många, uppskattar ni, är barn med utländsk härkomst?
6. Tror ni att avgiftsfriheten gör att fler barn med utländsk härkomst deltar i er verksamhet?
7. Vad är det viktigaste när det gäller rekrytering av personal och elever hos er?
8. Hur anser ni att kulturskolan speglar den kulturella mångfalden i samhället (Avseende kulturskolans personal, elever och verksamhet. Kulturell mångfald inbegriper bland annat kön, socioekonomisk bakgrund, och etnicitet)?
9. Har ni fått direktiv uppifrån angående breddad rekrytering och kulturell mångfald?
10. Har barn med utländsk härkomst några förebilder som verkar inom kulturskolan? Har ni några lärare med utländsk härkomst inom kulturskolan?

Enkätundersökning

Kulturskolecentrum kommer inom kort att genomföra en undersökning. Denna undersökning kommer att försöka ta reda hur stor andel av kommunens barn med utländsk härkomst det är som tar del av vår verksamhet. Undersökningen görs dels som ett led i en utvärderingsprocess initierad av Barn- och Utbildningsnämnden, dels som en del i en C-uppsats som Mikael Grafström, student vid Musikhögskolan i Malmö, skriver.

Vi behöver er hjälp för att kunna göra denna undersökning så grundlig som möjligt. Därför kommer vi snart att skicka ut enkäter med bifogade instruktioner.

Tack för er medverkan!

Christer Joald, kulturskolechef

Bilaga 4

Här bifogas alltså den enkät som vi ber er använda i er kontakt med era elever. De uppgifter som ni delges och delger oss kommer att behandlas med sträng sekretess och hänsyn till individens integritet. Dessa uppgifter kommer att verka som underlag när vi beräknar hur stor del av kommunens barn med utländsk härkomst det är som deltar i vår verksamhet. De redovisade resultaten kommer inte att kunna göra att någon individ utpekas.

Vi vill understryka hur viktigt det är att vi får så heltäckande uppgifter som möjligt. Undersökningen är som sagt ett led i en utvärderingsprocess, som ska utvärdera om nuvarande organisation svarar upp mot målen eller inte.

Vi tror att ni hinner täcka in alla era elever under en 3-veckors period, därför ber vi er om att svaren skickas eller mailas **till Mikael Grafström**(se kontaktuppgifter nedan) innan **15:e oktober**. Enkäten som Word-dokument kan fås genom honom.

Tack för er medverkan!

Christer Joald, kulturskolechef

Kontaktuppgifter:

Mikael Grafström
Rödkullastigen 3A
214 57 Malmö
mail:mikael_grafstrom@hotmail.com

Barn med svensk härkomst

Antal

När du täckt in så stor del som möjligt av de elever du har i din verksamhet, skicka eller maila dessa blad till Mikael Grafström(för kontaktuppgifter, se informationsblad). Om du har ett elevbortfall i undersökningen, uppskatta hur många elever det rör sig om, så att vi kan beräkna felprocenten.

Tack återigen för din medverkan!

ENKÄTUNDERSÖKNING, komplettering

2007-10-03

Till berörda lärare!

Tack vare en uppmärksam lärare har det framkommit att vi har missat ta med variabeln "Adoptivbarn" i denna enkät. För att denna undersökning ska ge ett så rättvist resultat som möjligt så ber vi er därför att **komplettera enkäten genom att fråga de elever som har utländsk bakgrund om de är adopterade**. För att göra det så lätt som möjligt föreslår Mikael Grafström att ni helt enkelt gör noteringar på enkätens marginal, det antal som i så fall är adopterade.

En annan sak, som säkert är en självklarhet: Tänk på att ställa denna enkäts frågor så att det inte upplevs som obehagligt för någon part.

Ursäkta besväret, och tveka inte att höra av er till Mikael Grafström om ni har några frågor!

/Christer Joald